

הלאכת מהחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "תרומה" (ובו ה' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק צ"ח "המבחן הגדול"

שניה שאת אבני השהם הביאו העננים, וצ"ב במאי נחלקו? ולכאורה היה העניין שיתאמצו על המצוה להוציאו משלהם ועל כן דברים שיכולים היו להביאם משלהם ודאי חייבים היו להתאמץ ולהביא, ולפיכך גם את אבני השהם ויתר אבני האפוד צריכים היו בני ישראל להמציא משלהם בר מהתחשים שלא יכולים היו למצוא כאלו חיות ולפיכך נבראה כזו בריאה כדי שיוכלו להשתמש בעורם.

אבל יתר הדברים שברי השגה היה עליהם להשיג זאת ונטלו הנשיאים להביאם ועל כן הייתה טענה עליהם למה לא התנדבו כמו כולם בהתחלה ולא להמתין על כולם. ברם לפי הפירוש השני, באמת לא הנשיאים הביאו זאת ויתכן שלא הביאו כלום כיון שנתעצלו ובחנוכת המזבח השתדלו לכפר על מה שלא היו קודמים לפיכך התנדבו בתחילה.

והנה לפי דברי הגמ' ביומא נראה שלא הייתה מניעה שיגיעו האבנים משמים אף שלא הייתה מעורבת יד אדם להכניס למשכן, ותמה בזה מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי זצוק"ל (כך מצוין בספר "שי לתורה" לר' שמעון יוסף מלר שיחי) מפני מה לא יכולים היו העננים להביא את עצי השטים דמאי אולמי האי מהאי? ואדרבה מי אמר שיעקב נטעם, מהיכן הרמז לכך? ונראה ליישב את הקושיא הזו בכמה וכמה אנפין.

באופן הפשוט אפשר היה לומר דהואיל וציווה הקב"ה את בני ישראל שיביאו עצי שטים וודאי שלא היו מצטווים אם לא היה זה בידם, וודאי הייתה נטיעה לשם כך, כדי שתהיה הכנה של המצוה על כך. ולפיכך נראה שיעקב צפה ברוח קדשו שיצטרכו לעצים, כי במצרים לא יהיו להם עצי שטים או כי קדושת עצים של ישראל בדרגה אחרת משל מצרים לפיכך נטע ארזים בארץ ישראל וקצצם כדי להביאם למצרים כדי שיהיו מזומנים לבניו.

ואין לדמות זאת לאבנים הטובות שהם לא ממש חלק מהמשכן לפיכך יכולים היו העננים להביאם משמים, וגם אין לדמות לתחשים שלא שייך בזה הכנה ובעורות הרי אפשר אז לכוון לשם המשכן, וכיון שלא היו חיות טהורות שיוכלו לעשות מהם את העורות לפיכך הייתה זו בריאה לשעתה וחיה טהורה הייתה. אבל עצי שטים אם ימציאו להם משמים יחסר בכל ההכנה שלהם

א) בעניין עצי שטים עומדים במשכן- מיוסד ומעובד על פי ה"משנת חיים" ותוספות.

איתא בפרשה (פר' כ"ה פס' ה') "ועורות אילים מאדמים ועורות תחשים ועצי שטים".

ובפרש"י ועצי שטים, ומאין היו להם במדבר? פירש רבי תנחומא, יעקב אבינו צפה ברוח הקדוש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר, והביא ארזים למצרים ונטעם וציווה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים.

חזינן דצריכים היו נטיעה לשם מצוה דאלי"כ הרי יכולים היו ליקח מעצי שיטה שגדלים במצרים לפני צאתם ממצרים, וצ"ב דמכל מקום למה צריך היה יעקב ליטול ארזים מארץ ישראל ולנטעם במצרים הלא יכול היה לקחת מעצי השיטה של מצרים ולכוון לשם המשכן, ושמא לא היו עצי שיטה גדלים בארץ מצרים ולפיכך צריך היה יעקב להביאם מארץ ישראל.

ברם מצינו עוד פרטים ששייכים היו למשכן ומכל מקום לא הוצרכו בני ישראל להביאם, וכגון תחש שכתב רש"י תחשים מין חיה ולא הייתה אלא לשעה והרבה גוונים היו לה לכך מתורגם "ססגונא" ששש ומתפאר בגוונין שלו".

וכן מצינו לקמן (פר' ל"ה כ"ז) "והנשאים הביאו את אבני השהם ואת אבני המלואים לאפוד ולחושן וכתב שם רש"י: אמר ר' נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחילה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה? אלא כך אמרו נשיאים, יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו, כיון שהשלימו צבור את הכל שנאמר והמלאכה הייתה דים אמרו נשיאים מה עלינו לעשות? הביאו את אבני השהם וגוי' לכך התנדבו בחנוכת המזבח בתחילה, ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמים והנשאים כתיב"

ברם בגמ' ביומא (דף ע"ה ע"א) איתא "והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר, מאי בבקר בבקר? אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, מדבר שירד להם בבקר בבקר מלמד שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן. והנשיאים הביאו את אבני השהם, תנא נשיאים ממש, וכן הוא אומר נשיאים ורוח וגשם אין, ופרש"י נשיאים ממש עננים היו" הרי לנו שיטה

מקדש ביום חל גם על המצבה, דזו מהיכי תיתי לומר, דאפשר דמותר לבנות גם בלילה, רק מצבה זו עצמה הייתה היסוד של המקדש שהרי בית המקדש מושתת עליה לפיכך היה דין להקימה ביום.

ובאוה"ח הק' (בראשית פ"ח פס' כ"ב) "והאבן הזאת אבן השתיה שהזמינו למקדש, ומצינו לו שהזמין עצי שטים למשכן במדבר, ואולי יכון השם באומר ועשו לי מקדש לשון מזומן, פירוש מה שכבר הזמין, כי המשכן וגם בית המקדש בשניהם הזמינם יעקב, ושכנתי בתוכם, חוזר על שתי הכנות אלו". ונראה בביאור דבריו, דהיסוד של המשכן ושל בית המקדש הונח על ידי יעקב אבינו וזהו אבן השתיה שהוא יסוד בית המקדש, ועצי השטים שיעקב נטעם לצורך הקמת המשכן.

ולפי זה נוכל לומר דרק גבי קרשי המשכן שהם היסוד למשכן דומיא דאבן השתיה שהיה יסוד לבית המקדש ולכן היו צריכים בדוקא את העצים שנטע יעקב אבינו ולהכניסם למצרים כדי שהמשכן יוקם מהעצים הללו, (ובית המדרש הייתה ההכנה ע"י אבן השתיה) לפיכך דווקא גבי עמודי המשכן היו צריכים להדגיש דאלו העצים שנטעם יעקב והביאם למצרים, משא"כ לגבי הארון והשלחן אף שגם הם היו צריכים שיהיו עשויים מעצי שטים אבל לא היו צריכים שיהיו מהעצים שנטעם יעקב ויתכן שאולי שבני ישראל היו להם מאיזה מקום שהוא עצי שטים דהם לא היו זקוקים להכנה של יעקב אבינו, ממילא שפיר מובן, למה לא הביאו להם העננים עצי שטים אפילו אם נאמר שהיו עוקרים עצי שטים, מכל מקום לא הייתה להם הכנה למשכן, ובני ישראל נזקקו לעצים שמעיקרא נטעו לצורך המשכן, ודו"ק היטב.

עוד אופן ליישב את קושית מו"ר הגרמ"ד זצוק"ל, מרש"י (פ"ח פס' ט"ו ד"ה עצי שטים עומדים) "שיהא אורך הקרש זקוף למעלה בקירות המשכן ולא תעשה הכתלים בקרשים שוכבים להיות רוחב הקרשים לגובה הכתלים קרש על קרש". ובביאור הענין, הנה בגמ' בסוכה דף מ"ה ע"ב) כל המצוות אין יוצאין בהן אלא דרך גדילתן שנאמר עצי שטים עומדים, ובפרש"י כגון עצי המשכן ועמודים ולולב והדס וערבה (יעוין במהרש"א יומא ע"ב ע"א דעיקר הפסוק בא לומר שצריכים להעמידם דרך גדילתן).

לפי"ז י"ל דע"כ דקרשי המשכן לא הובאו דרך העננים מן השמים כמו האבנים טובות, הואיל ובעינן להעמיד את הקרשים דרך גדילתן, אבל אם היו באים ע"י עננים והכוונה שבאו מהשמים (ולא שנעקרו ע"י הרוחות והובאו ע"י העננים) ואפילו שגם יצירה שבאה משמים לא יחסר לה בשם עצי שטים (כפי שכשנבראת עגלה מהשמים שמה עגלה אף שסתם עגלה היא נולדת מבהמה ולא נוצרה בספר היצירה ולא אתי מהשמים, ברם עצם צורתה כעגלה מקנה לה שם עגלה וא"כ הוא הדין גבי עצי שטים אין סתירה אם זה בא מהשמים שיכולים לקרותו עצי שטים כי הוא בצורת עצי שטים)

שתהיה מתחילה, לפיכך בזה צריכים היו כבר משעת הנטיעה הראשונה לכוין לשם קדושת המשכן, לפיכך נטעם יעקב.

ובאופן נוסף אפשר לומר חילוק בין האבנים הטובות שהביאו העננים לבין עצי שטים, דאבנים טובות אם באות משמים שם אבנים טובות עליהן, אבל עצי שטים אם יובאו משמים לא יקראו עצי שטים ולא היו ראויים לבניית המשכן שבו היה תנאי שיהיה מעצי שטים לפיכך היה צריך לנטוע עצי שטים כדי שיחול עליהם שם עצי שטים.

(ברם לא הבנתי את ההוכחה שלו, דמן יימר דאם הנשיאים הביאום הכוונה שירדו להם מהשמים דבשלמא התחש אם אין חיה כזו בעולם על כורחך שמשמים ירדה ונבראה לפי שעה, אבל אבנים טובות ומרגליות יכולה הרוח ליטול מאדם שהיה לו בבית אוצרו - וכפי שהיה עם יוסף מוקיר שבת- ויכולים היו הרוחות לקצוץ עצי שטים ממקום שהיו גדלים כדי שיהיו מזומנים להם, אבל לתירוץ הראשון ניחא כיון שצריכים היו לנטיעה לשמה וכאן צריכים את מעשה יעקב אבינו כדי שתחול על הנטיעה שם קדושה).

והנה לקמן (פ"ח פס' ט"ו) כתיב "ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים ופרש"י: ועשית את הקרשים, הו ליה למימר ועשית קרשים? כמו שנאמר בכל דבר ודבר, מהו הקרשים? מאותן העומדין והמיוחדין לכך, יעקב אבינו נטע ארזים במצרים וכשמת ציוה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים, ואמר להם שעתיד הקב"ה לצוות ולעשות משכן במדבר מעצי שטים שיהיו מזומנים בידכם".

וצריך להבין, למה רמז את זה רש"י רק בעצי המשכן והלא כבר נזכר לעיל מיניה שעשו ארון ושלחן מעצי שטים למה לא רמז שעשאו מהעצים אשר יעקב אבינו נטעם, למה רק כאן נזכר הדבר?

והנה בבראשית (פ"ח פס' כ"ב) כתיב "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלוקים וגו'". ובתרגום יונתן כתב "ואבנא חדא דשויתי קמא תהי מסדרא בבית מוקדשא דהשם ויהוון דריא פלחין עלה לשמא דהשם וגו'". וכעין זה נמצא גם בפרקי דר"א (פ"ח ל"ה) "ושם אותה מצבה בתוך המקום כו', נקראה אותה מצבה שמשם הוא טבור הארץ ומשם נמתח כל הארץ ועליה היכל השם עומד, שנאמר "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלוקים".

מוכח מינה שהאבן שעשאה יעקב מצבה היא אבן השתיה שעליה עומד בית המקדש כנאמר "וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו וישם אותה מצבה" וכבר כתבו על זה הפנים יפות לזקני הגה"ק בעל ההפלאה ז"י"ע וב"משך חכמה" דיעקב אבינו עשה את המצבה ביום ולא בלילה הואיל ובית המקדש נבנה ביום ולא בלילה. והגאון בעל ה"משנת חיים" העיר על כך בספרו על זבחים (סימן פ"ב) דאין כוונתם שדין בנין

ברם מון הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספר "ביאור דעת" לברייתא למלאכת המשכן (עמ' ו') נקט בפשיטות דגם הארון והשולחן היו צריכים להיות דרך גדילתן. ושאלו בעל המשנת חיים טעמא דקרא, למה נאמר עצי שטים עומדים רק בקרשי המשכן ולא בארון ושולחן שקדמו להם? והשיב לו מון הגר"ח שליט"א בזה"ל "הא דלא כתבה תורה גבי ארון ושולחן עומדים משום שהיו שם עצים מושכבים וכמ"ש הרמ"א דמן הצד מיקרי דרך גדילתן, אבל לשון עומדים לא שייך לכתוב שם" וכידוע דמון הגר"ח שליט"א כותב את דבריו בקצרה וצריכים בזה הרבה הסבר.

ופירש בעל המשנת חיים שמקורב מאד למון שליט"א כוונת דבריו, דאיתא בשו"ע (סימן תקנ"ט ס"ט ברמ"א) "יומטין ראש הלולב לכל צד שמנענע נגדו, וכשמנענע למטה הופכו למטה ומקרי דרך גדילתן הואיל ומחזיק אותן בידו דרך גדילתן, ויש מדקדקים שלא להפוך הלולב כשמנענעין למטה" וכתב בביאור הגר"א (סק' כ"ט) "יומטין ראש הלולב לכל צד, אם לא כן לכל צד שמנענע לא הוי גדילתן (אלא ע"כ דאין זה חסרון בדרך גדילתן) ועוד שזה שיירי מצוה, (ובס' ל') כתב הגר"א לבאר שיטת היש מדקדקין, כמו בשתי הלחם שלא היו מהפכין כלפי מטה, ולא דמי לשאר נענועים כיון שאינו מהפך ממש".

ונראה בביאור מחלוקת השיטות דהשיטה הראשונה שסוברת שמותר אף להפוך את הלולב כלפי מטה, דבאמת גם מן הצד אינו נחשב דרך גדילתן ואפילו הכי בנענועים לא קפיד, א"כ כמו שמנענע הלולב לצד כך יכול הוא להפוך את הלולב כלפי מטה, דמאי שנא? ברם שיטת היש מדקדקין סוברת דיש לחלק, דמן הצד נחשב כן דרך גדילתן ולפיכך מותר לנענע מן הצד, אבל אם יהפוך לחלוטין לא הוי דרך גדילתן אף שאוחזין בידו, לפיכך לצדדים יכול הוא לנענע אבל כלפי מטה.

ועתה לפי שיטת היש מדקדקין אפשר היה לקיים דין דרך גדילתן בעצי השולחן והארון אף אם היו שכובים, ומכל מקום אי אפשר יהיה לכתוב בהם 'עומדים' דאם כן ודאי היו צריכים להיות עומדים ממש כמו בקרשי המשכן וכיוונה התורה להתיר שיוכלו לעשות את הארון והשולחן גם מעצים שכובים, דאם מצד דרך גדילתן לא הוי חיסרון כמו בד' מינים וכפי שבהם אפשר שישכבו מן הצד ולא יחסר בדרך גדילתן כך גם גבי ארון ושולחן.

אבל בקרשי המשכן הקפידה התורה שיהיו בעמידה וכפי שכתב רש"י ולפיכך רק שם כתבה התורה עומדים (וצריכים לומר לפי זה דכוונת מון הגר"ח דבעינן שיהיו דרך גדילתן בארון ושולחן שלא יהיו הפוכים מדרך גדילתן אבל שכובים אין זה נחשב חסרון כמו במינים שנוטלים מן הצד).

איברא ד"בבכורי יעקב" (תר"ל סק' י"ב) כתב להוכיח דמוטה מן הצד אינו נחשב דרך גדילתן, והביא ראיה מדברי רש"י דעצי המשכן היו חייבים לעמוד דרך גדילתן

ברם כאן איכא תנאי דבעינן שיקימו את הקרשים כדרך גדילתן ואם היה בא מהשמים לא שייך להעמידם דרך גדילתם שהרי לא גדלו כלל על הארץ. ואפשר להביא מעין ראיה לעניין, דהנה איתא בשו"ע (ריש סימן תר"ל) "כל הדברים כשרים לדפנות, וברמ"א: ואין צריך להעמידם דרך גדילתם" וכתב על זה הגר"א (ס"ק ב') "ואי"צ להעמידן דרך גדילתן כיון שאין צריכים שיהיו גידולי קרקע, לית ליה דרך גדילתן". הרי שרק בעצי שיטים שגדלו על גבי קרקע צריכים שיהיה דרך גדילתן, אבל אם היו מביאים על ידי עננים הרי מיניה וביה שלא היו צריכים שיהיה תנאי כזה שיעמדו דרך גדילתן, ואם הגמי למדה מהפסוק שצריכים דרך גדילתם ע"כ דהיו עצים נטועים.

הנה ב"פנים יפות" (לזקני הגה"ק בעל ההפלאה ז"י"ע) תפס בפשיטות דהארון רגלי השולחן העמודים והעץ שבמזבח הזהב, כיון שהיו מעצי שיטים כולם היו כדרך גדילתן, דלא גרע מכל המצוות שצריכים ליטלן כדרך גדילתן, ועמד בעניין למה כתבה התורה עצי שיטים עומדים רק גבי קרשי המשכן (ויעיין במהרי"ל דיסקין) ברם ה"משך חכמה" כתב דדווקא קרשים שהיו נפרקים זה מזה בעת המסעות היו צריכים שיהיו עומדים, אבל ארון ומזבח שהיו מחוברים תמיד לא היו עצים עומדים ולפיכך נאמר בהם רק עצי שטים ולא עומדים, ולפיכך בדפנות ובסכך לא בעינן שיהיו דרך גידולן (יעוין בטור ס"י תר"ל וב"ח).

וכוונת ה"משך חכמה" דגבי ארון נאמר רק עצי שטים ואם איתא כדעת פנים יפות דבעינן שיהיו העצים כדרך גדילתן הוי ליה לפסוק לכתוב כבר בארון עצי שטים עומדים ולמה המתין עד קרשי המשכן? אלא ע"כ דלא בעינן התם שיהיו העצים דרך גדילתן. ברם כל זה הוא דיוק נפלא לעניין הארון שקדם לקרשים, אבל לגבי מזבח אין לדייק שהרי המזבח נכתב אחרי הקרשים ודלמא זה שלא נכתב עומדים משום שנמשך מן הקרשים שקדמו לו ובזה ודאי טענת הפנים יפות טענה חזקה שיש לנו ללמוד מהמצוות שצריכים להיות דרך גדילתן.

וב'משנת חיים" רצה לומר בזה דאם נתפס אכן דבארון ובשולחן שלא נאמר בהם עומדים היו בהם גם קרשים שהיו בדרך שכובה שהרי לא נאמר בהם עומדים שצריכים שיהיו דרך גדילתן (והם הרי קדמו לקרשים) ולפיכך רק גבי הקרשים שצריכים שיהיו דרך גדילתן אמר רש"י שיעקב נטעם במצרים כדי שיוכלו לקיים בהם את הדין של "עצי שיטים עומדים" דבעינן שיהיו כדרך גדילתן אבל גבי ארון ושולחן שלא בעינן שיהיה דרך גדילתן לא אכפת לן אם יבואו גם משמים (על הצד שגם אם באים משמים לא אבד מהם שם שיטים, ומכל מקום כל שאינו גידולי קרקע לא בעינן בזה שיהיו דרך גדילתן וכפי שהבאנו לעיל דגבי סכך ודפנות שלא בעי שיהיה גידולי קרקע אין כל עניין שיהיו דרך גדילתם ולכך כשרים אף בשכובה ויעוין ב"ח סימן תר"ל) ובזה מובן היטב מפני מה רק בקרשים הדגיש רש"י שיעקב נטעם ולא בארון שולחן שקדמו להם.

עם השמש, ופירש"י "בעוד החמה זורחת", ומכאן הוכיח הגר"א בסי' רס"א ס"ב דלא כשיטת ר"ת, שהרי לר"ת גם אחר תחילת השקיעה עוד היום גדול, וכתב דאין לומר שהוא משום תוספת שבת, כי לשיטת הגר"א אין תוספת שבת (וכן שם סעיף א' הוכיח הגר"א מכאן שאין תוספת שבת), ולכא' גם להשיטות שיש תוספת שבת מ"מ קשה מכאן מאוד על ר"ת, כי אין חיוב לקבל תוספת שבת תיכף בשקיעה, ועי' רש"ש שם שנדחק בזה.

והרמב"ן בתורת האדם הוכיח משם שא"א לקבל תוספת שבת לפני השקיעה, וצ"ע מה הראיה, הא גם לשיטתו אין חיוב לקבל שבת מיד בשקיעה, ולמה אסרו ב"ה את כל הדברים הללו מתחילת השקיעה¹.

ב. לשון התוספתא "עשה אותה כל ששה"

בתוספתא פ"ק דשבת (הובאה ברשב"א שבת י"ז ע"ב) מבואר דטעמא דב"ה שמתירין עם השמש הוא משום "ששת ימים תעשה מלאכה עשה אותה כל ששה", ולשיטת הגאונים ניחא, דבאמת ב"ה מתירין לעשות את המלאכות שנזכרו שם כל הששה ימים, אך לשיטת ר"ת קשה, דהא ב"ה מתירין רק עד השקיעה, ולר"ת עדיין לא נסתיימו הששה ימים.

ג. "כיון ששקעה חמה במוצ"ש התחיל החושך ממשמש ובא"

איתא בירושלמי ברכות פ"ח ה"ה: "כיון שיצאת שבת התחיל משמש החושך ובא ונתירא אדם ואמר אלו הוא שכתב בו הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב שמא בא לנשכני ואמר אך חשך ישופני. אמר רבי לוי באותו שעה זימן הקב"ה שני רעפין והקישן זה לזה ויצא מהן האור הדא הוא דכתיב ולילה אור בעדני ובירך עליה בורא מאורי האש. שמואל אמר לפיכך מברכין על האש במוצאי שבתות שהיא תחילת ברייתה".

¹ ולשיטת הר"ח והרי"ף שיש תוספת שבת צ"ע איך מותר מלאכה עם השמש, הא ס"ל בענין ביה"ש כגאונים, ובבה"ל סי' רס"א נדחק דלשיטתם עם השמש לאו דוקא אלא מעט קודם, ויש שתירצו דסגי בתוספת משהו, ובמשאת משה (להגר"מ חברוני) קידושין סי' ס"א צידד שבתוספת שבת אסור רק מלאכה שלימה, אך מלאכה שתגמר רק בשבת מותר, ובתשובות והנהגות (להגר"מ שטרנבוך שליט"א) אור"ח סי' פ"ג כתב דהשקיעה מדינא היא רק כאשר שקע כל גוף השמש, ותוספת שבת הוא מתחילת שקיעתה, ו"עם השמש" היינו כשהשמש נראית במלואה.

ולענ"ד י"ל עוד, דהנה בשעה צ"ס סי' רל"ג סקכ"א כתב דעיקר הדין כר' יוסי שביה"ש רק רגע לפני צה"כ, וגם הסוגיא דריש ברכות וריש פסחים אתיא כר' יוסי, וא"כ י"ל דמתניתין נמי אתיא כר' יוסי, אך לר' יהודה באמת צריך לפרוש ממלאכה מעט קודם. ועוד י"ל, דגם אי המשנה כר' יהודה ניחא, דהנה בתשובה"ג הידועה על בין השמשות משמע שעיקר הדין הוא כשיטת רב יוסף לק' ל"ד ע"ב דביה"ש מתחיל רק דקה וחצי אחרי השקיעה, ורק בדאורייתא מחמירים כרבה, והרשב"א לק' כ"א ע"ב כתב שהבה"ג פסק כרב יוסף אפי' לענין הדלקת נר שבת שהיא מלאכה דאורייתא, ולפ"י י"ל דלרבה באמת מוכח ממתני' דא"צ תוספת שבת, אך עיקר הדין הוא כרב יוסף, ולדידיה שפיר איכא כאן תוספת שבת.

ולא היו יכולים להיות שכבתם ואם איתא דמן הצד נחשב דרך גדילתן אי"כ מנא ליה לרש"י שלא היו יקרשי המשכן בשכיבה אם מתקיים בכך דרך גדילתן, ובזה תמה על דברי הרמ"א שסובר דגם מן הצד הוא דרך גדילתן, ובביאור דעת לברייתא דמלאכת המשכן יישב את קושייתו, יעוין שם.

והעיר ב"משנת חיים דעל פי מה שכתב לו מרן הגר"ח דאף בארון ושולחן בעינן שהיו דרך גדילתן ומכל מקום מתקיים בהם דין אף כשהעצים שכובים משום דלא כתבה בהם התורה עצי שיטים עומדים רק גבי קרשי המשכן ותוספת הדגשה זו שבעינן עומדים באה לאפוקי שלא יהיו העצים בשכיבה אלא עומדים ממש.

מה שא"כ בארון ושולחן שלא נכתב עומדים לא הצריכו שיהיו הקרשים עומדים רק צריכים להיות דרך גדילתם. ברם גם אם יהיו שכובים לא יחסר בדין דבעינן שהיו בדרך גידולם, לפיכך שפיר דייק רש"י רק גבי עצי המשכן משום שכתוב עומדים מה שלא כתב בארון ושולחן שקדמו לו, ולא קשיא כלל קושית ה"ביכורי יעקב" על הרמ"א. ודו"ק היטב.

(מהרה"ג החו"ב בעל וברך דוד שליט"א)

ב) בירור שיטת קדמוני הראשונים בענין צאת הכוכבים

ויקחו לי תרומה (כה, ב)

המילה האחרונה בפרשה הקודמת היא "לילה", וכתב הבעל הטורים כאן: "סמך לילה לויקחו לי תרומה רמז זמן אכילת תרומה בלילה כדתנן משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן שהיא צאת הכוכבים".

וכבר כתבתי בס"ד בבמה זו כמה מאמרים בבירור שיטת הגאונים בענין זמן בין השמשות וצאת הכוכבים [אשר הסכימו על ידה מהר"ם אלשקר והגר"א ובעל התניא ועוד רבים], והבאתי ראיות שכך סברו עוד הרבה קדמונים, כמו הר"ח וראב"ח הנשיא והכוזרי ובעה"מ [וכל הדברים בתוספת מרובה נקבצו ובאו בקונטרס "בירור שיטת הגאונים בבין השמשות" שערכתי בס"ד].

ועתה אבוא בס"ד לציין ששה ראיות נפלאות שיש להביא לשיטת רבותינו הגאונים ז"ל מסוגיות הגמרא, ואף כי אין לנו כח להכריע בין ההרים הרמים רבותינו הראשונים, מ"מ אחד מכללי הפסק הוא שההלכה כשיטה המחזורת ביותר, מה גם ששיטה זו כבר פשטה ברוב ישראל, ואנו רק מחזקים את ההלכה שהוכרעה כבר:

א. "ב"ה מתירין עם השמש"

תנן בשבת י"ז ע"ב: "ב"ש אומרים אין שורין דיו וסממנין וכרשינין מבעוד יום וכו' ובכולן ב"ה מתירין

ה. "פעם אחת נתקשרו שמים בעבים כסבורים העם לומר חשכה הוא" וכו'

תניא בברכות כ"ז ע"ב: "פעם אחת נתקשרו שמים בעבים כסבורים העם לומר חשכה הוא ונכנסו לבית הכנסת והתפללו של מוצאי שבת בשבת ונתפזרו העבים וזרחה החמה ובאו ושאלו את רבי ואמר הואיל והתפללו התפללו", ומבואר שם שמעשה כעין זה אירע גם בזמן אביי לרב דימי בר ליואי, ולשיטת הגאונים הדבר מובן, שהרי בצה"כ ג"כ עדיין יש קצת אור, וביום מעונן שהאור מועט שפיר שייך לטעות ולחשוב מבעוד יום שכבר הוא זמן צה"כ, אך לשיטת ר"ת הרי בצה"כ הוא כבר חושך גמור שממש א"א לראות כלום, וא"כ תימה איך טעו בזה, הלא אפילו בימים המעוננים ביותר - לפני השקיעה האור ניכר בבירור, וא"א כלל לחשוב שיש חושך גמור, והיא **ראיה גדולה לשיטת הגאונים.**

ו. "משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק"

בשבת כ"א ע"ב תניא דמצות נר חנוכה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, ולשיטת הגאונים ניחא, כי לשיטתם בשקיעת החמה עדיין יש הרבה אור וכל השווקים פתוחים, אך לשיטת ר"ת ששקיעת החמה 58.5 דקות אחר השקיעה, הרי אז כבר חושך גמור וזמן רב לפני כן כבר כלתה כל רגל מן השוק.

אמנם, בשו"ת מהר"י פראג'י סי' מ"ז כתב להוכיח מכאן להיפוך, דלר"י ולרמב"ם שקיעת החמה היינו סוף השקיעה כר"ת, מדאמרינן שם "ועד כמה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן עד דכליא ריגלא דתרמודאי", ופירש"י "שם אומה מלקטי עצים דקים, ומתעבין בשוק עד שהולכים בני השוק לבתיהם משחשכה ומבעירים בבתיהם אור, וכשצריכין לעצים יוצאים וקונין מהן", והרי"ף והרמב"ם כתבו שזמן זה הוא חצי שעה אחר השקיעה, הרי שחצי שעה אחרי השקיעה כבר עבר זמן מה מאז שחשך הלילה, וזה ניחא רק לשיטת ר"ת אך לשיטת הגאונים הרי אז עדיין אין חשיכה כ"כ.

אכן דבריו צ"ע, דאדרבה מכאן ראיה להיפך, דלפי זמן ר"ת נמצא שהתרמודיים ממתנינים בשוק כשעה וחצי בחושך ואפילה וקור, שהרי חנוכה באמצע החורף, וכל ההולכים אליהם לקנות עצים היו צריכים לפלס דרכם בגשם וברוח עם נר או אבוקה בידם.

וממה שהוכיח מדברי הרי"ף והרמב"ם ע"פ פירש"י, נראה שהבין דהרי"ף והרמב"ם מפרשים כפירש"י דעד שתכלה רגל מן השוק היינו עד שהתרמודאי מפסיקין למכור עצים בשוק, אך דבריו תמוהים, דהנה לשון הרי"ף שם הוא: "רגלא דתרמודאי פי' עצים ידועים אצלם ונקראים תרמודא ובני אדם המביאין אותם נקראין תרמודאי, ומתעבין עד אחר שקיעת החמה כמו חצי שעה עד שמגיעין לבתיהם", הרי

וכן הוא בבראשית רבה פרשה י"א ופרשה י"ב ופרשה פ"ב: "כיון ששקעה חמה במוצאי שבת התחיל החושך ממשמש ובא באותה שעה נתיירא אדה"ר אמר שמא אותו שכתוב בו הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב בא להזדווג לי ואומר אך חשך ישופני אתמהא" וכו'.

הרי להדיא שבמוצאי שבת החושך רק "התחיל ממשמש ובא", אך עדיין לא היה חושך גמור, ואז הביא לו הקב"ה את אבני האש, ולכן אנו מברכין על האש במוצ"ש (וכ"ה בפסחים נ"ד ע"א), והיינו **ממש כשיטת הגאונים שצה"כ הוא בזמן שעדיין יש קצת אור**, אך בזמן השקיעה שלפי שיטת ר"ת כבר יש חושך גמור.

ופשוט דאין לומר שכאן מיירי בתחילת השקיעה, שהרי לשון הירושלמי "כיון שיצאת שבת התחיל משמש החושך ובא", ובמדרש תהילים פצ"ב הלשון הוא "וכיון שראה אדם מוצאי שבת עם דמדומי חמה התחיל החשך ממשמש ובא", ולר"ת בתחילת השקיעה עדיין הוא יום שבת גמור.

ד. על סמוך לחשיכה נאמר "כי ינטו צללי ערב"

אמרינן בתענית כ"ט ע"א: "בשבעה נכנסו נכרים להיכל ואכלו וקלקלו בו שביעי שמיני ותשיעי **סמוך לחשכה** הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום כולו שנאמר אוי לנו כי פנה היום **כי ינטו צללי ערב**".

הרי שהזמן ש"סמוך לחשיכה" נקרא "נטו צללי ערב", והא ניחא לפי שיטת הגאונים שבין השמשות מתחיל מתחילת השקיעה, נמצא שסמוך לבין השמשות יש אור יום אלא שאינו חזק כמו שאר היום, ולכן נקרא "ינטו צללי ערב", והא ניחא לפי שיטת הגאונים שבין השמשות מתחיל מתחילת השקיעה, נמצא שסמוך לבין השמשות יש אור יום אלא שאינו חזק כמו שאר היום, ולכן נקרא זמן זה "נטו צללי ערב", אך לשיטת ר"ת שבין השמשות מתחילת רק ג' מילין ורביע אחר תחילת השקיעה, הלא אז כבר יש בעולם חושך גמור ואין כלל צל, ואז לא שייך לומר "נטו צללי ערב", ואז נכון יותר לומר "עד שיפוח היום ונטו הצללים".

ואמנם, אפשר לדחוק ד"סמוך לחשיכה" דהכא אינו סמוך לבין השמשות אלא סמוך למנחה, כמו שמצינו בירושלמי שבת פ"א ה"ב דפירשו דהא דתנן "לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה" היינו סמוך למנחה, אכן בבבלי אין רמז לזה, וכל הפוסקים זולת הר"ח לא הביאו את דברי הירושלמי הללו, כמ"ש בבה"ל סי' רנ"ב ד"ה סמוך, וגם פשטות כוונת הגמרא היא שהציתו את האש בהיכל ממש בסוף היום, וכן מוכח להדיא מלשון הירושלמי תענית פ"ד ה"ו ומגילה פ"א ה"ד "בתשיעי הציתו בו את האור **בעשירי נשרף**", הרי שנחשב שכל השריפה היתה בעשירי, כי בתשיעי רק התחילה האש להיאחז מעט.

וכן מבואר בגמרא (עירובין ב, א – ב, ב). וצריך ביאור טעם חילוק הלשונות [וכבר עמדו בזה המפרשים].

עוד מצינו בגמרא (סוטה ט, א): "דרש רב חיננא בר פפא, מאי דכתיב (תהילים לג, א) רננו צדיקים בה' לישרים נאווה תהילה. אל תקרי נאווה תהילה אלא נוה תהילה, זה משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשיהם; דוד דכתיב (איכה ב, ט) טבעו בארץ שעריה, משה דאמר מר משנבנה מקדש ראשון, נגזז אהל מועד, קרשיו, קרסיו ובריחיו ועמודיו ואדניו. היכא, אמר רב חסדא אמר אבימי תחת מחילות של היכל". ומבואר שמעלת המשכן היתה גדולה יותר ממעלת המקדש, ועל כן לא שלטו ידי גויים בזה. ויש לעיין שהרי בגמרא (מגילה י, ב) מבואר שקדושת ירושלים אין אחריה היתר, כלומר שלאחר שהתקדש בית המקדש שוב אין היתר להקריב בשאר מקומות, ונמצא שמעלת המקדש היתה גדולה יותר ממעלת המשכן.

ב. והנה נחלקו רש"י והרמב"ן אימתי היה ציווי מלאכת המשכן. דעת רש"י (לא, יח) שמעשה העגל קדם לציווי מלאכת המשכן, וכלשונו: "מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות, וביום הכפורים נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן". ואילו דעת הרמב"ן בתחילת פרשת ויקהל (לה, א) היא שציווי המשכן קדם למעשה העגל.

ובאמת שנחלקו בדבר הזוהר הקדוש והמדרש, ובעוד שבמדרש רבה (ויקהל פרשה מח אות ו) ובתנחומא (פרשת כי תשא סימן לא) [והובא באור החיים (שמות כה, ב)] מבואר כדברי רש"י; בזוהר הקדוש (ויקהל קצה, א) מבואר כדברי הרמב"ן, ומדבריו עולה שהיו שני ציוויים שונים בעשיית המשכן.

וזה לשון הזוהר: "תא חזי מה כתיב בקדמיתא (שמות כה, ב) מאת כל איש אשר ידבנו לבו לאכללא כלא, בגין דבעא קודשא בריך הוא למעבד עובדא דמשכנא מכל סטרין במוחא וקליפה, ובגין דהוו אינון ערב רב בגווייהו אתמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו לאכללא לון בינייהו דישראל דאינון מוחא, וכלהו אתפקדו, לבתר סטא זינא לזיניה ואתו אינון ערב רב ועבדו ית עגלא וסטו אבתרייהו אינון דמיתו וגרמו לון לישראל מותא וקטולא, אמר קודשא בריך הוא מכאן ולהלאה עובדא דמשכנא לא יהא אלא מסטרא דישראל בלחודייהו, מיד ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו', וכתבי בתריה קחו מאתכם תרומה ליי, מאתכם ודאי ולא כקדמיתא דכתיב מאת כל איש אשר ידבנו לבו, ויקהל משה וגו', מאן אתר כניש לון אלא בגין דהוו אינון ערב רב בינייהו אצטריך משה לאתכנשא לון וליחדא לון מבינייהו". והיינו שבתחילה הסכים לקבל הקב"ה נדבות למשכן אף מהערב רב [ודלא

דהר"ף מפרש דהתרמודאי מוכרין עצים רק עד השקיעה, ואח"כ הולכין לביתם במשך חצי שעה, ובודאי כך מפרש גם הרמב"ם שמקור דבריו הוא ברי"ף, ואזדא לה ראיית המהר"י פראג'י מדבריהם.

ובתשובות הגאונים שערי תשובה סי' רל"ג כתב אחד הגאונים עוד פירוש בגמרא זו, וז"ל: "ומה תרמדאי בני אדם עניים העושים מלאכה בשדה או בפעולה או שומרי פירות ומתאחרין לאחר כל בני אדם עד שחשכה, ויש עצים במקומו להסקה ולהתחמם בהם ושמן תרמדי כמו תהגין ואטדין, וכיון שאין להם דמים ליקח עצים מן השוק מלקטין אחר מלאכתן מאותן תרמדי ומתאחרין אחר כל בני אדם", ולפירוש זה נמי אין כל מקום לראיית המהר"י פראג'י.

ולפי פירש"י אפשר דבאמת שיעור עד שתכלה רגל מן השוק הוא קצת יותר מחצי שעה, דהרי לפי אופק א"י ובבל עשרים דקות אחר השקיעה כבר מתחיל להיות חושך, ואז יוצאים האנשים לשוק לקנות עצים, א"כ מסתמא שוהין התרמודיים בשוק עוד כרבע שעה או עשרים דקות למכור עצים, אלא אי נימא דאין כוונת רש"י משחשיכה ממש, אלא משהתחיל להחשיך מעט, עכ"פ גם לפירש"י אין מכאן ראייה לשיטת ר"ת, ואדרבה משמע להיפך, כנ"ל.

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

ג) משכן ומקדש לפני החטא ואחר החטא

א הנה מצינו בגמרא (שבועות טז, ב) לגבי דיני טומאת מקדש: "טומאה בעזרה מנלן. א"ר אלעזר כתוב אחד (במדבר יט, יג) אומר את משכן ה' טמא, וכתוב אחד אומר (שם יט, כ) כי את מקדש ה' טמא, וכו', דתניא, רבי אלעזר אומר אם נאמר משכן, למה נאמר מקדש ואם נאמר מקדש, למה נאמר משכן. אילו נאמר משכן ולא נאמר מקדש, הייתי אומר, על משכן יהא חייב שהרי משוח בשמן המשחה, ועל מקדש לא יהא חייב; ואם נאמר מקדש ולא נאמר משכן, הייתי אומר על מקדש יהא חייב שהרי קדושתו קדושת עולם, ועל משכן לא יהא חייב, לכך נאמר משכן, לכך נאמר מקדש. רבי אלעזר הכי קא קשיא ליה, **מכדי משכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן, נכתוב או אידי ואידי מקדש או אידי ואידי משכן, משכן ומקדש למה לי, שמע מינה תרתי.** בשלמא מקדש איקרי משכן, דכתיב (ויקרא כו, יא) ונתתי משכני בתוכם, אלא משכן דאיקרי מקדש מנלן. אילימא מדכתיב (במדבר י, כא) ונסעו הקהתים נושאי המקדש, ההוא בארון כתיב. אלא מהכא (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, וכתבי (שם כה, ט) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן". והיינו שמצינו בתורה שהמשכן נקרא מקדש ונקרא משכן,

הסכים להשרות שכינתו ביניהם, ועל כן אין אפשרות לערב רב להיות שותפים בהקמת המשכן.

ומעתה מובן היטב למה התורה מכנה את המשכן גם בשם מקדש, כיון שיש בו חלק של מקדש שהוא נוהג גם לדורות, שזהו החלק הנוגע לעבודת הקרבנות, אלא שמלבד זאת יש חלק של "ונתתי משכני בתוכם" שזה התקיים רק במשכן שבמדבר, ואילו אחר כך בבית המקדש אף ששרתה בו שכינה, אך אותה השראה היתה תלויה במעשה הקרבת הקרבנות, וכל שנגזר על ישראל שבית המקדש יחרב, שוב נחשב בית המקדש כקמח טחון (סנהדרין צו, ב) [ויעוין בדברי רבינו האר"י ז"ל (שער המצוות פרשת תרומה) שביאר באופן אחר את החילוקים שבין משכן שבמדבר למשכן שילה לבין בית עולמים].

ד. וממילא אפשר לומר אף לשיטת רש"י שהמשכן שנצטוו בו ישראל לאחר העגל היה מבוסס על עבודת הקרבנות, ולולא שהיו חוטאים בחטא העגל היו מקבלים מקום להשראת שכינה שאינו תלוי בעבודת הקרבנות, ואז אותו מקום לא היה נחרב כלל.

והשתא אפשר לומר במחלוקת הרמב"ם (בית הבחירה א, א; ספר המצוות עשה כ) והרמב"ן (עשה לג) הידועה מה החלק העיקרי במשכן, שדעת הרמב"ם היא הקרבת הקרבנות, ולפי הרמב"ן זהו הארון והכפורת [ויעוין באור החיים (שמות כה, ח) מה שכתב בזה], שבאמת שני החלקים שייכים במשכן, אלא שהרמב"ן לשיטתו שהמשכן כבר לפני חטא העגל נועד להיות מקום השראת השכינה, ועל כן לפי הרמב"ן אף לאחר החטא, החלק המרכזי במשכן הוא השראת השכינה. מה שאין כן הרמב"ם סבר כרש"י שהמשכן שנצטוו בו ישראל היה מבוסס על עבודת הקרבנות, ואף השראת השכינה שבו, מיוסדת על עבודת הקרבנות.

ובאמת בעיקר מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן היה אפשר לומר שמחלוקת זו היא לשיטתם בטעם עבודת הקרבנות, הרמב"ם כתב (מורה הנבוכים ג, מו) על פי גרסת הרמב"ן: "שהמצרים והכשדים, אשר היו ישראל גרים ותושבים בארצם מעולם, היו עובדים לבקר ולצאן, כי המצרים עובדים לטלה והכשדים עובדים לשדים אשר יראו להם בדמות שעירים, ואנשי הודו עד היום לא ישחטו בקר לעולם. בעבור כן צוה לשחוט אלה השלשה מינין לשם הנכבד כדי שיודע כי הדבר שהיו חושבים כי הם בתכלית העבירה הוא אשר יקריבו לבורא, ובו יתכפרו העונות. כי כן יתרפאו האמונות הרעות שהם מדוי הנפש, כי כל מדוה וכל חולי לא יתרפא כי אם בהפכו". וממילא לפי דבריו נמצא שהמשכן התייסד מעיקרו כדי להפריש את ישראל מטעות בהקרבת קרבנות. מה שאין כן לפי הרמב"ן (ויקרא א, ט) שהשיג על הרמב"ם, אפשר לומר שעיקר המשכן הוא עבור השראת השכינה.

כהירושלמי (ריש תרומות, א, א) שדרש מלשון הכתוב "ויקחו לי תרומה" פרט לגוי, ואולי יש לחלק בין גוי לבין ערב רב], ולאחר חטא העגל שנגרם מהערב רב, אמר הקב"ה למשה שיפריש את הערב רב מביניהם ויקח נדבות למשכן רק מבני ישראל. ומבואר מדברי הזוהר שציווי המשכן קדם לחטא העגל, אלא שהיו הציוויים שני ציוויים שונים [ובעיקר הציווי שנצטווה משה להפריש את הערב רב מישראל, יעוין בשער הפסוקים (תחילת פרשת שמות ד"ה ובזה תבין טעם ואילך) שביאר ענין זה בפרטות].

ובאמת שבדברי הזוהר והרמב"ן מיושבת קושיה עצומה מאוד, שקשה על שיטת רש"י, שמשמע מדבריו שבגלל חטא העגל זכו לבניין המשכן, ונמצא שלולא חטא העגל לא היו זוכים להשראת השכינה שבמשכן. והספורנו (שמות כ, כא; וביתר ביאור שם כד, יח) תירץ שלולא חטא העגל היו יכולים להקריב בכל מקום, ודבריו תמוהים [וכמו שתמה על זה בשם משמואל (תרומה שנת תרע"ב)], שהרי במשכן היתה גם השראת שכינה מלבד הקרבת הקרבנות, ואם כן נמצא שאחר חטא העגל יצא חוטא נשכר שעתה זכו ישראל להשראת שכינה מה שלא היו מקבלים קודם לכן [ואין זה נוגע למחלוקת הרמב"ם והרמב"ן מה היתה עיקר מטרת המשכן, האם הקרבת הקרבנות או השראת השכינה, שהרי סוף כל סוף ודאי שהיתה במשכן גם השראת שכינה]. ועוד שלפי זה יקשה מבנין בית המקדש שהוא לא היה אחרי חטא העגל, ולפי דברי הספורנו צריך עיון למה נקבע מקום מיוחד להקרבה, והלא לא חטאו ישראל אז. אמנם לפי הזוהר והרמב"ן מיושבים הדברים היטב, שאף לולא חטא העגל היו צריכים למשכן, אלא שצורת המשכן השתנתה לאחר חטא העגל. אלא שיש להתבונן מהי נקודת ההבדל בין שני המשכנות, מה ההבדל בין המשכן שלפני חטא העגל למשכן של אחרי חטא העגל.

ג. ונראה לומר בדעת הזוהר והרמב"ן שהמשכן בתחילה נועד להיות מקום השראת שכינה, וכשם ששלמה המלך ביקש בתפילתו (מלכים א' ח, מא – מד): "וגם אל הנקרי אשר לא מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך. כי ישמעון את שמך הגדול ואת ידך החזקה וזרעך הנטויה ובא והתפלל אל הבית הזה. אתה תשמע השמים מכן שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנקרי למען ידעון כל עמי הארץ את שמך ליראה אתך כעמך ישראל ולדעת כי שמך נקרא על הבית הזה אשר בניתי"; כך היה צריך להיות המשכן בתחילה.

ועל כן לא היתה בעיה שהערב רב יתרמו לעשיית המשכן, שכן הוא מיועד גם עבורם. אלא שלאחר שחטאו ישראל בעגל, בשל החטאת הערב רב, השתנה הענין לגמרי. מעתה הקמת המשכן היתה להורות שהקב"ה מחל לישראל על חטא העגל,

בעו שרטוט דלא שייד בהו נוי, עכ"ל. וברמב"ם פ"א מה' תפילין הי"ב הלכה למשה מסיני שאין כותבין ספר תורה ולא מזוזה אלא בשרטוט, אבל תפילין אינן צריכין שרטוט לפי שהן מחפין. עכ"ל. אולם במרדכי (הלכות קטנות ריש ה' תפילין) כ' דצריך לשרטט בתפילין. והרחיב עוד בענין (סוף הלכות קטנות דף יד, ב) וז"ל, כתב רבינו יהודה "שכל טוב לכל עושיהם" וסמוך ליה "במצותיו חפץ מאד" בתיקון נאה, משום ואנוהו במצות, מבחוץ למראית העין, וכל שכן מבפנים, שהרי בית המקדש מפנימה זהב טהור, לכן יכתוב כתיבה גסה שלא יהיה נמחק מהר, עכ"ל, היינו דעצם הכתיבה בכתב כזה הוי נוי להמצוה.

ובביאור מה שכתב "וכל שכן מבפנים, שהרי בית המקדש מפנימה זהב טהור" נראה כוונתו כפי שיובא מש"כ בביאור הגר"א ע"ד המרדכי לענין מעיל הס"ת שהוא כמו דכתיב "ויצף שלמה את הבית מפנימה", עוד יתכן לבאר ד' המרדכי לפי מה שיובא להלן ביאור הא"ר, דמהא דמצינו דבהיכל היה מזבח הזהב ובחוץ היה המזבח מנחשת, חזינן דבפנים יש לייפות יותר.

וברמ"א ה' תפילין סי' לב סעיף ד פסק כהמרדכי, וז"ל, ולכתחילה יכתוב כתיבה גסה קצת, שלא יהיו נמחקים מהרה, וכן מצוה ליפותן מבחוץ ומבפנים. וכ' בביאור הגר"א כ' דכ"ש מבפנים ממשכן, וכן בארון מבית ומחוץ תצפנו. והביא דהיינו דלא כהתוס' והרמב"ם.

ובסעיף ו לענין שרטוט בתפילין כ' הרמ"א, י"א שצריך לשרטט תמיד למעלה ולמטה ומן הצדדים, אע"פ שיודע לכתוב בלא שרטוט, וכן נוהגין. וכ' המשנ"ב (סקי"ט) דהיינו משום זה קלי ואנוהו.

עוד מצינו במרדכי סוף מגילה כתב וז"ל, קיבלתי ממורי הרי אליעזר מגרמיז"א, מעיל שתפור

ובעיקר מחלוקתם יש הרבה מקום להאריך ואין כאן מקומו.

מהגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א

ד) ציפוי כלי המשכן זהב במקום שאינו

גלוי

מבית ומחוץ תצפנו (כה, יא)

א) הנה נחלקו הראשונים בעלי התוס' אם כלי המשכן היו מצופים זהב בכל צדיהם, גם במקומות שאינם נראים לעין.

בפענח רזא עה"ת כאן דייק מהא דכתיב "מבית ומחוץ תצפנו" וז"ל, מכאן דבשאר כלים דלא כתיב בהו הכי, לא היה ציפוי רק מצד אחד, כגון השולחן היה הציפוי מעל גבו מלמעלה, חוץ כל דבר עגול כגון בדים ועמודים שהיו מצופים סביב. עכ"ל.

אמנם בבכור שור (כה, כד) פליג, וכתב שהשולחן היה מצופה זהב מלמעלה ומלמטה, והזר זהב כיסה עובי העץ. וכ"כ האברבנאל שם פס' כג.

והנה לשטתם צ"ב ראיית הפענח רזא מדכתבה התורה דוקא בארון מבית ומחוץ תצפנו, והלא כל הכלים מצופים מכל הצדדים.

ויש לבאר דחלוק בזה הארון, כיון דהארון עשוי מג' ארונות, נמצא דהכלי הפנימי הוא נפרד מהכלי החיצוני, ואי לאו קרא אמינא דאין דין ציפוי על הארון הפנימי.

והנה בדעת הראשונים דכל הכלים מצופים מכל הצדדים, י"ל דילפי לה מהארון שהיה מצופה מכל צדדיו. ובאמת צ"ב דעת הפענח רזא אמאי לא נימא דגלי קרא בארון ונילף לשאר הכלים.

ונראה לבאר בס"ד, עפ"י דברי הראשונים בענין הידור ונוי מצוה בדבר שאינו גלוי, הנה התוס' מנחות לב, ב כתבו וז"ל, ס"ת בעי שרטוט משום "זה קלי ואנוהו" אבל תפילין דמחופין בעור לא

ובחוץ היה המזבח מנחושת, היינו דלא רק די ש ענין יפוי מבפנים, אלא עדיף וכ"ש מיפוי מבחוץ. ונראה הביאור דבמקום שבפנים הוא עיקר הקדושה, כפרשיות התפילין, וכן מעיל הס"ת שיהא הנוי לצד הס"ת עצמו, וזה דומיא דהמזבח שהיה בפנים דעדיף ממזבח שהיה בחוץ.

ויש להוכיח עוד כזאת מגירסת המג"א במרדכי, דמעיל שתפור תחתיו פשתן צריך להשים צד המעיל על הס"ת ולא לצד הפשתן "דומיא דארון", וצ"ב דאמנם בארון היה לו ציפוי גם בפנים, אבל מנין לומר כ"ש שיהא הפנים שאינו נראה עדיף מבחוץ הנראה. וצ"ל דפירש דאכן כל עיקר הילפותא אינו אלא מפני שיש עדיפות להפנים, דאז איכא גם כ"ש, אבל במקום שאין עיקר הקדושה בפנים אין ענין נוי כלל, וזה הוכיח מהארון דאם יש ענין ציפוי מבפנים ע"כ זה מפני שהפנים עדיף כמשנ"ת.

אשר לפי"ז יתבאר היטב דעת הפענח רזא להוכיח מדכתבה התורה דוקא בארון מבית ומחוץ תצפנו, דבכל הכלים לא היה ציפוי רק מצד אחד, כגון השולחן היה הציפוי מעל גבו מלמעלה, ולא אמרי' דגלי קרא בארון ונילף לשאר הכלים.

אכן בדעת הראשונים דכל הכלים מצופים מכל הצדדים, י"ל דילפ"י לה מהארון שהיה מצופה מכל צדדיו. ומה שכתבה התורה דין זה בארון, היינו כמשנ"ת דכיון דהארון עשוי מג' ארונות, נמצא דהכלי הפנימי הוא נפרד מהכלי החיצוני, אי לאו קרא אמינא דאין דין ציפוי על הארון הפנימי.

החילוק בין בית ראשון לבית שני, שבבית ראשון ציפוי את הדלתות מבפנים ומבבית שני לא צפו אלא מבחוץ [ועיקר ביאור זה ראיתי בס' נאות אפרים פ' בשלח] דבבית ראשון שהיה ארון

תחתיו פשתן צריך להשים צד המעיל על הס"ת ולא לצד הפשתן דומיא דמזבח הקטורת. עכ"ל. ומש"כ "דומיא דמזבח הקטורת" פירש הפמ"ג (סי' קמז סק"ד) בשם הא"ר (אות ג) דבהיכל היה מזבח הזהב ובחוץ היה המזבח מנחושת, עיי"ש. והמג"א כ' דיש לגרוס דומיא דארון.

והרמ"א או"ח סי' קמז סעיף א הביאו וז"ל, יש אומרים, אם המעיל בצד אחד פשתן ומצד שני משי, צריך להפך המשי לצד הספר ולגלול, ולא נהגו כן, עכ"ל. ובביאור הגר"א כ' ע"ד המרדכי דהוא כמו דכתיב "ויצף שלמה את הבית מפנימה וכו'", ועמש"כ הרמ"א דלא נהגו כן, כ' דכן עיקר לדינא, דמציפוי ההיכל אין ראייה כיון דהיה נראה, והביא ראייה לאידך גיסא, דאחורי הדלתות לא היה טוח זהב, כדאיתא במתני' מידות פ"ד מ"א. וכי לדמות לדין שרטוט.

ובהגהות בית שאול [להג"ר יוסף שאול נתנזון] במשניות שם, הביא בשם הגר"א ראייה זו שלמד ממה שלא היה טוח זהב אחורי הדלתות, שאין זה קלי ואנוהו אלא בדבר הנראה, וכי שבמדרש שה"ש עה"פ עמודיו עשה כסף, דאמר ר"י על משנה זו, הדא דתימא בבית שני אבל בבית הראשון אפילו אחורי הדלתות היה טוח זהב, א"כ אדרבה ראייה דגם במקום שאינו נראה יש ואנוהו. [והניח בצ"ע למה לא חשיב זאת בהבדלים בין בית ראשון לבית שני].

והנה יש לדקדק בד' המרדכי, שכ' דיש ואנוהו מבחוץ למראית העין, וכל שכן מבפנים, שהרי בית המקדש מפנימה זהב טהור, והיינו דלא רק דיש ענין יפוי מבפנים, אלא עדיף וכ"ש מיפוי מבחוץ, וכן מש"כ דצריך להשים צד המשי על הס"ת ולא צד הפשתן דומיא דמזבח הקטורת, וביאר הא"ר, דהיינו דבהיכל היה מזבח הזהב

אלא מידת חסידות, [עיי"ש משי"כ לענין עובדא שלא היה לאחד אתרוג ומצא בחוה"מ אתרוג בסוכה תלוי לנוי סוכה שהוקצה למצותו ואסור כל ז', והתיר החת"ס לצאת בו].

ובאמת דברייתא בשבת קלג, ב מבואר דכמה מיני נוי והידור מצוה הן, דתניא "זה קלי ואנוהו" התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה לולב נאה ושופר נאה ציצית נאה ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין. ע"כ. והנה כגון בס"ת, ההידור לכתוב בדיו נאה ובלבלר אומן זהו הידור בעצם הכתב, ואילו שיראין נאין אינו אלא נוי מבחוץ, וכן לכתוב הס"ת בקולמוס נאה, אינו הידור בעצם הכתב והכתיבה, אלא נוי חיצוני במעשה הכתיבה, [וכפי שביאר בזה בשפת אמת שם דמשום דהכתיבה עצמה מצוה היא צריך לעשות באופן מהודר אע"פ שאין ניכר ההידור אחר הכתיבה].

אשר לפי"ז יש לבאר דעת הרמ"א, דדוקא הידור בהמצוה עצמה שייך גם כשאינו נראה, דעצם המצוה נעשית באופן מהודר יותר, וכמו לענין פסול יבש בד' מינים שכי' רש"י שהוא משום ואנוהו, דודאי אינו רק משום שנראה נוי זה, ומשום דהוי הידור בעצם המצוה שנעשית בנוי והדר, ומשא"כ נוי ויפוי חיצוני, אין שייך רק אם נראה מבחוץ, ולכך לענין מעיל הס"ת שהוא יפוי מבחוץ, ובכלל מה שאמרו בברייתא כורכו בשיראין נאין, בהא ס"ל להרמ"א דאין הידור להפוך המשי לצד פנים, משום דאין נוי זה נראה.

ובאמת התוס' שהק' ע"ד רש"י שא"א לפרש דפסול יבש משום ואנוהו, שהרי לענין ואנוהו דאגד אינו מעכב, יתכן לומר דלשיטתייהו אזלי במנחות, דאין דין נוי והידור מצוה אלא מה

ולוחות ישבו ענין של נוי גם במה שאינו נראה לחוץ כדחזינן בארון עצמו שציפיהו מבפנים, אבל בבית שני שלא היה ארון, לא ציפיהו אלא כדרך שאר הכלים.

ב

והנה בדעת הרמ"א יש להקשות דנראה דסתר בזה משנתו, דלענין תפילין פסק כהמרדכי דמצוה לייפות התפילין גם מבפנים וכן בעי שרטוט, ואילו לענין מעיל הס"ת, כ' דלא נהגו כהמרדכי להפוך המשי לצד פנים, ומשום דאין הנוי נראה.

ונראה בזה בס"ד, דהנה במתני' ר"פ לולב הגזול (כט, ב) דתנן לולב היבש פסול, פירש"י, דבעינן מצוה מהודרת דכתיב ואנוהו, עכ"ל, ובתוס' (ד"ה לולב) הק' וז"ל, דאין ואנוהו אלא לכתחילה ולא מיפסל בהכי, כדמוכח פ"ק (יא, ב) דאמרי רבנן לולב מצוה לאוגדו משום שנאמר זה קלי ואנוהו לא אגדו כשר, עכ"ל.

ובחי' חת"ס כתב ליישב ד' רש"י דב' עניני הידור הן, דהמצוה עצמה צריכה הידור, וכגון בד' מינים שלא יהא יבש, [ובגיטין כ, א לענין כתיבת השם], וכן בכל המצות, והידור זה מעכב בקיום המצוה, אבל כשהד' מינים מהודרים בעצמותן, אין עיכוב שיהדרהו מבחוץ לאגדו בגימוניות של זהב או לאגדו כלל, כמו שמביאי קרבן מצוה להביא מובחר שבבהמותיו, ואפילו שחט כחושה מצוה אפילו בשבת להביא בהמה אחרת שמינה, משום הידור מצוה, כמבואר במסכת מנחות פרק רבי ישמעאל (סד, א) עיי"ש, ומ"מ אינו מעכב לחפות קרני השור בזהב, כמו מביאי ביכורים (מס' ביכורים פ"ג מ"ג) להידור מצוה, וה"נ לענין אגידת הד' מינים.

וכ"כ להלן שם (לה, ב ד"ה של מעשר שני) דאפילו אי ואנוהו דאורייתא, היינו שתהא המצוה עצמה מהודרת, אבל להדרה מבחוץ כגון נוי סוכה אינו

עצמו, וזה דומיא דהמזבח שהיה בפנים דעדיף ממזבח שהיה בחוץ, וכן בארון דאם יש ענין ציפוי מבפנים מפני שהפנים עדיף כמשנ"ת, אבל בכגון שופר שאין עדיפות למקומו הפנימי, אי"כ אי"ז בכלל דברי המרדכי, דלא איירי אלא כשהפנים הוא עדיף בהיותו מקום עיקר הקדושה. אבל זה לא שמענו מדבריו, איך הדין בנוי מבפנים כשאין שם את עיקר המעלה והקדושה.

וביותר דהנה גרע שופר משאר מצות כתפילין סוכה ומצה וכדומה, דבכל הני הוי קיום המצוה בגוף החפץ, כמו הנחת תפילין וישיבה בסוכה ואכילת מצה, ומשא"כ בשופר, שאין קיום המצוה בו, שהמצוה בשמיעת הקול, והשופר אינו רק היכי תמצי להשמעת הקול, והרי משום כן פסק הרמב"ם (פ"א משופר ה"ג) דיוצאין יד"ח בשופר גזול, וליכא משום מצוה הבאה בעבירה, משום שאין המצוה בגוף השופר רק בשמיעת הקול.

אשר לפי"ז בשופר שציפהו זהב במקום הנחת הפה, י"ל דכיון דאין מקום זה עיקר הקדושה, ואף אין שופר חפצא דמצוה כלל, ליכא הידור דנוי כשאין ניכר הזהב שבמקום הנחת הפה בשעת המצוה, ואינו בכלל כל לנאותו שאינו חוצץ. ונתקיים לן שפיר יישוב האחרונים אף לשיטת המרדכי דאיכא משום זה קלי ואנוהו גם במעיל הס"ת מבפנים.

ה

והנה במה שנקט האבנ"ז דבמקום הנחת פה לא שייך נוי, דאין נוי מצוה אלא בשעת מצוה, ובשעת תקיעה מכוסה בפי התוקע, ולכך אי"ז בכלל כל לנאותו אינו חוצץ, ע"י בתשובה שלאחריה (סי' תלג) שהשיב לבעל חלקת יואב ממה דשנינו דין כל לנאותו אינו חוצץ לענין אגד הד' מינים, ואע"פ שבאחיזתו הרי מכסה בידו ואין האגד נראה, וא"כ משמע דנוי שאינו נארה בשעת המצוה גם הוא בכלל כל לנאותו אינו חוצץ, וכי שם לפרש האי

שנראה, דלא ס"ל דהידור ונוי שהוא מעצם המצוה, שונה מדינו וענינו של נוי מבחוץ.

ג

והנה בר"ה כז, א איתא שופר שציפהו זהב במקום הנחת פה פסול, משום דאיכא חציצה בין השופר לפיו, והקי' האחרונים, אמאי לא נימא כל לנאותו אינו חוצץ.

ובאבני נזר (סי' תלב אות ג) כ' ליישב עפי"ד התוס' דדוקא ס"ת בעי שרטוט משום "זה קלי ואנוהו" אבל תפילין דמחופין בעור לא בעו שרטוט דלא שייך בהו נוי, ולפי"ז, במקום הנחת פה לא שייך נוי, דאין נוי מצוה אלא בשעת מצוה, והכא בשעת תקיעה מכוסה בפי התוקע.

ולפמשנ"ת נראה לקיים תירוץ זה גם לפי מה שפסק הרמ"א, דאיכא משום זה קלי ואנוהו בנוי התפילין מבפנים, כמו באופן הכתיבה ובשירטוט, ודלא כהתוס'.

דבתפילין דוקא דהוי הידור בהמצוה עצמה, שייך גם כשאינו נראה, דעצם המצוה נעשית באופן מהודר יותר, ומשא"כ נוי ויפוי חיצוני, אין שייך רק אם נראה מבחוץ, ולכך בציפוי השופר בזהב, שאי"ז אלא הידור מבחוץ, כיון שאין נראה בשעת המצוה אי"ז בכלל נוי שאין חוצץ.

ואכן כד' האבנ"ז כ"כ בשפת אמת די' לומר בדוחק ביישוב הקושיא, ולא הזכיר ד' התוס' גבי תפילין.

ד

ולפמשנ"ת בדעת המרדכי ניחא אף לשיטתו דאיכא משום זה קלי ואנוהו גם במעיל הס"ת מבפנים, דחלוק מנוי דשופר, דס"ת שהוא חפצא דתשמיש קדושה שייך בו נוי כלפיו גם כשאינו נראה, כשבפנים הוא עיקר הקדושה, וכמו פרשיות התפילין, וכן מעיל הס"ת שיהא הנוי לצד הס"ת

שאלה: למה ציוה את ישראל לבנות משכן אם יכול להורידו שלם מהשמים.

תשובה: חסד גדול עשה ה' עם עמו לצוות להם על בניית המשכן כי אחר חטא העגל כבר לא היו ראויים שה' ישרה שכירתו בתוכם ובזכות מלאכת המשכן הן בתרומתם הן בעבודתם זכו ישראל שכן תשרה השכינה ביניהם. (חומש עטרת רש"י ח"ב בשם המגיד מדובנא).

וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים וְגו' וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב וְטָהוֹר. (פכ"ה, פ"י).

שאלה: ארון ציפוי זהב ולא כולו זהב.

תשובה: לפי שיהיה נישא בכתף ויכביד יותר מדאי ואע"ג דאמרינן נושאיו נושא לפי שעה היה וכו' וכן מציינו במזבח הזהב שצוה הקב"ה לעשות מעצי שיטים ולחפות זהב וכן מזבח הנחשת לפי שהיו נושאים בכתף ולא יכביד על הנושאים. (דעת זקנים).

וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים וְחֻצֵי אָרְפוֹ וְאִמָּה וְחֻצֵי רִתְבוֹ וְאִמָּה וְחֻצֵי קִמְתוֹ: (שם, שם).

שאלה: מדוע מידות הארון היו שבורות בחצי אמות.

תשובה: ללמד שכל מי שלומד תורה צריך לשבר ולהשפיל עצמו. (בעה"ט).

וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב וְטָהוֹר מִבֵּית וּמְחוּץ תִּצְפְּנֵהוּ. (פכ"ה, פי"א).

שאלה: מדוע רק בארון ציוה לצפותו מבית ומחוץ.

תשובה: אמר רבא כל ת"ח שאין תוכו כברו אינו תלמיד חכם. (דעת זקנים).

בְּטַבְעַת הָאָרוֹן יִהְיוּ הַבְּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ: (פכ"ה, פט"ו).

שאלה: מדוע רק בארון ציוה שלא יסורו ממנו הבדים.

תשובה: מפני קדושת הארון לא רצה הקב"ה שימשמשו בו להסיר הבדים ולהכניסם בטבעות אבל כשבאין לנושאו מחזיקין בראשי הבדים ונושאים וכשמניחין אותו הולכין להם מיד מחמת אימת הקדושה וה"פ דקרא בטבעות הארון יהיו הבדים שישים משה ויקבעם שם כדכתיב בפרשת ותכל וכשיושמו שם לא יסורו ממנו: (דעת זקנים).

וְהָיוּ הַכָּרְבִּים פְּרָשֵׁי כְנָפִים לְמַעַלָּה סָכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפְּרֹת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו. (פכ"ה, פ"כ).

שאלה: והלא נאמר לא תעשה לך סמל וכל תמונה.

תשובה: אמרו חז"ל כשאמר משה רע"ה לא תעשה לך פסל וכל תמונה נאמר לו ועשית שנים כרובים זהב וכן כיוצא באלו כמו פרשת יבום וערות אביך לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים בני שנה אלה וכיוצא בהן ברצון אחד נאמרו. (מדרש לקח טוב).

וְנָתַתְּ אֶת הַכַּפְּרֹת עַל הָאָרוֹן מִלְּמַעַלָּה וְאֶל הָאָרוֹן תָּתֵן אֶת הַעֲדֹת אֲשֶׁר אָתָּן אֱלֹהִים: (פכ"ה, כ"א).

שאלה: מדוע ציוהו לעשותם מזהב ולא סגי בכסף או בנחושת.

תשובה: לכרובים דמות פרצוף תינוק ומסמלים הילדים הרכים בישראל מקומם של הכרובים היה על הארון שבו היו הלוחות לסימן כי יש חיוב להנך ילדי ישראל לתורה ובעד חינוך הילדים א"א לצאת יד"ח בקטנות בפרוטות של כסף או נחושת אלא דוקא בזהב. (חומש עטרת רש"י בשם מהר"מ שפירא מלובלין).

הידור מצוה דאגידת הד' מינים, דאינו משום נוי במראה, [והוכיח דברש"י ובראשונים כ' דחובה לאגדו בקשר גמור משום ואנוהו, ומה נוי יש בקשר יותר מבעניבה או כאגודה של ירק], אלא דמשום דמצוה לכתחילה לאחוז הג' מינים ביד אחת שיהי לקיחה אחת, שוב משום ואנוהו חובה לאגדן שיהיה לקיחה אחת לגמרי. וכמו דאמרו ר"פ ערב פסחים דמצוה לאכול מצה לתאבון משום הידור מצוה, עיי"ש ברש"י, והיינו כיון דאכילה הוא רק כשנהנה, ע"כ חשיב הידור מצוה כשנהנה יותר, וה"נ כיון דמצוה לכתחילה שתהא לקיחה אחת ביד אחת, שפיר הוי הידור מצוה כשהן מאוחדים יותר. (ועיי"ש בהגה"ה מש"כ עפ"י ז' בישוב קושיית התוס' ר"פ לולב הגזול).

אמנם החת"ס בדבריו הנזכרים נקט דאגידת הלולב משום זה קלי ואנוהו, היינו משום נוי מצוה, בין בגימוניות של זהב ובין באגידה בעלמא, הוי נוי מבחוץ כמו חיפוי קרני שור של קרבן או של ביכורים בזהב. ולדבריו י"ל דס"ל דדין כל לנאותו אינו חוצץ, שייך בכל נוי שע"ג דבר שמייפה אותו גם כשלא מתקיים בזה דין ואנוהו במצוות, ודלא כהאבנ"ז.

ה) שו"ת על הפרשה.

השבויע: דברי התורה מוקדשים לע"נ של רפאל בן אסתר, ולרפואת רפאל נתן בן מלכה בתושח"י הנמצא ב"אקמו" ל"ע.

מאת: הרב שר שלום עפג'ין הלוי מח"ס סדרת דובר שלום.

פרשת תרומה.

וְעֲצֵי שִׁטִּים: (פכ"ה, פ"ה).

שאלה: מהיכן היה מצוי להם במדבר עצי שיטים.

תשובה: פירש רבי תנחומא (תרומה סי' ט'), יעקב אבינו צפה ברוח הקדש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר, והביא ארזים למצרים ונטעם, וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים: (הו"ד ברש"י כאן). י"א שסמוך להר סיני גדל יער של עצי שיטים. (דעת זקנים, ראב"ע, ר"י בכור שור). וי"א דשמא אז כשבאו שם ישראל היה מצמיח. (תוס' חולין דפ"ח ע"ב סוד"ה אלא בדבר).

וְעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם: (פכ"ה, פ"ח).

שאלה: לאיזה צורך יתן את העדות בארון.

הכני מסתברא דבהכי הם דומים לגלגלי הרקיע הנושאים שבעה כוכבי לכת שכנגדם הם השבעה נרות כדאיתא בברייתא דמכת מדות". עכ"ל. אולם מאידך ראה דבפי' המשניות [הוצאת י - ס] עמ' ע"ט - פ', הביאו ציורו של הרמב"ם בכתי"ק שציירה הרמב"ם בעצמו צורתה צורת אלכסון. והעיד על ציורו זה בנו הר"א בן הרמב"ם בספרו עה"ת פ' תרומה עה"כ וששה קנים וז"ל הקנים [כמו] ענפים נמשכים מגופה של מנורה לצד ראשה ביושר כמו שצייר אותה אבא מרי ז"ל לא בעיגול כמו שצייר אותה זולתו עכ"ל.

וצ"ע על סמך מה במהד' זכר חנוך הביאו הציור בעיגול. ואפשר שכוונתו הר"א בן הרמב"ם באומרו זולתו על דברי ראב"ע בפ' תצוה פכ"ז פכ"א וז"ל טעם יערוך בעבור היות הנרות כחצי עגולה ע"כ וכע"ז לעיל בפ' תרומה עה"כ וששה קנים דכתב טעם קנים עגולים ארוכים חלולים, דמשמע מדבריו דס"ל דצורת הקנים היו כחצי עגולה ויש לו סייעתא מהילקו"ש בריש בהעלותך פ"ה רמז תשי"ט [בד"ה בהעלותך אין ידוע] בזה"ל ומנין שיהו חוזרין חלילה כמין עטרה ת"ל יאירו ע"כ. [ועל' בזית רענן שם שביאר והוסיף דבמנחות שם משמע לכו"ע דהיו עומדים בשורה]. אחר הדברים האלה נמצא א"כ דאף הרמב"ם ס"ל כרש"י דצורתה באלכסון וסברת המעשה חשב המבוססת מסתימת הרמב"ם ליתא כיון דבטל היסוד בטל הבנין, מ"מ ראיתי דיש שרצו להכריח על אף הציור שצייר הרמב"ם ועדות בנו הר"א זל"ה וזאת ע"פ עדויות היסטוריות [עי' קובץ אור ישראל חי"ח שנה ה' ב' עמ' קל"א - קל"ט, תורה שלמה חכ"ב פ' כי תשא ב' סי' י"ד עמ' ל"ב] דהיתה צורת מנורה בעיגול כהבנת המעשה חושב וחכמת המשכן ושנמצא כן ע"ג המטבעות צורת מנורה מזמן חורבן בית שני צורה מעוגלת ולא משולשת כדמובא בספרי חוקרי העתיקות ועוד הוכחות למיניהם. עיי"ש. אולם מאחר ויש בידינו ציור הרמב"ם בכתי"ק ועדות בנו הר"א עליה וכן עיקר, ואף החולקים יודו בזה ופלא דהאידינא לא שינו צורתה, ואפשר דכיון דאכתי מחזי כתבנית המנורה אף בשמונה נרות השאירו צורתה העגולה שיהא ניכר טפי.

תשובה: א) אע"פ שבלוחות וס"ת שבקה"ק לא היו לומדים אבל מטרה אחת נעלה וקדושה היתה בס"ת שבארון הברית היינו לשמור על תורה צוה לנו משה מזייפנים וממתקדמים ומתקנים שקמו על זאת התורה בכל דור ודור שקרעו לגזרים ופרעו וזייפו ולפיכך צוה ה' לשמור על תורתו וטהרתה בקדש הקדשים מקום שאסור לשום איש להכנס רק לכה"ג ביוהכ"פ יום קדוש וטהור האסור בעשיית מלאכה ואין העת והאיש הנכנס מוכשרים לזיוף התורה. (אזנים לתורה).

ב) י"ל כי בא הדבר להורות כדי שלא יאמרו ישראל בדורות הבאים שאין קדושת כל התורה שווה לעשרת הדברות שהם מעשה אלהים ואילו התורה מעשה ידי אדם לכן צוה להניח את ס"ת בתוך הארון ליד הלוחות ובזאת יראו כל הדורות שקדושתן שווה וזהו שאמרה התורה והיה כך לעד שכל התורה היא מעשה אלהים ממש. (שנים מקרא ח"ב בשם האלשיך הק' על פ' וילך).

וְעִשְׂתִּי מְנֵרֶת זָהָב טְהוֹר. (פכ"ה, פל"א).

שאלה: מה היתה צורת המנורה.

תשובה: א) כתב רש"י [פ' תרומה בד"ה יוצאים מצדיה] וז"ל "לכאן ולכאן באלכסון נמשכין ועולין עד כנגד גובהה של מנורה שהוא קנה האמצעי ויוצאין מתוך קנה האמצעי זה למעלה מזה וכו' עכ"ל. וכתב ברמב"ם [בפי' המשניות מנחות סופ"ג] וז"ל "ראיתי לצייר כאן צורת המנורה בשלמותה ולפני הציור אומר שבא בקבלה וכו' וזה צורת כל זה ... ע"כ. עוד ראיתי הביאווה לציור הנ"ל במשנה תורה להרמב"ם [מהד' פרנקל] פ"ג מהל' בית הבחירה ה"י וז"ל גובה המנורה וכו' ושני קנים יוצאין ממנו אחד הולך הילך ואחד הולך הילך ונמשכין ועולים כנגד גובה המנורה וכו' וזו היא צורתה ... עכ"ל. כתב בספר מעשה חושב [על ברייתא דמלאכת המשכן סוף אות ז'] וז"ל "בעיגול, תיבה זו לא נזכרה במימרא, ומדברי רש"י שבחומש דכתב יוצאים באלכסון נראה דלא היו בעיגול, אבל הרמב"ם בחיבורו [משנה תורה שם] לא הזכיר תיבת אלכסון אלא כתב ונמשכים ועולים וכן בברייתא דמלאכת המשכן וכן בש"ס, וכתב בעל חכמת המשכן [להר"י ריקנטי ד"ד ע"ב] שנראה מזה שהיו עולים הקנים כמעט בעיגול

"נחשבה" - הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א

מתן תורה והשראת השכינה במשכן ובכל דור ודור

ברמב"ן ריש פרשת תרומה. וסוד המשכן הוא, שיהי' הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר. וכעין זה הוא לשון רבינו בדי שם. וענין המשכן היה דוגמת הר סיני, והכבוד ששכן על הר סיני בנגלה, הוא ששכן על המשכן בנסתר. עכ"ל.

ולכאורה יסוד הדברים והבנת הענין בזה, שרצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך גם אחר מתן תורה, במשך הויבל, היתה להם האפשרות לזכות לגילוי הכבוד אשר שכן על הר סיני, שהוא מעין אותו גילוי דמתן תורה, שאז הפכו כלל ישראל לנביאים כידוע, ואף עתה אם אינן נביאים בני נביאים הם. ועל כן בתנאים מסיימים יכולים בכל עת להתקרב אל הקדוש ברוך הוא, ולהינות מזיו שכינתו.

אמנם יש בזה מקום עיון, שהרי בהר סיני קיבלו כלל ישראל התורה, ומה היה להם לקבל עוד במשכן מעין מה שקיבלו בהר סיני.

וצריך לומר שבאמת במשכן היה מקור להשפעת התורה, ובזמן משה רבינו הרי היה ענין של אהל מועד, וכתוב ונעודתי לך שם וגו'. ואף שכבר קיבלו כלל ישראל התורה, ומה יש להם לקבל עוד. וצריך לומר שהם שני ענינים, ענין אחד הוא מתן תורה, שהקדוש ברוך הוריד לעם ישראל על ידי משה נביאו נאמן ביתו, וזה היה בהר סיני בגלוי לעיני כל ישראל, ואחר כך ישנו עוד ענין שכל יחיד ויחיד מעם ישראל יוכה להשפעת התורה בכדי שיוכל ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה הזאת, וענין זה שרשנו ומקורו היה בנסתר בתוך לבו של כל אחד ואחד, על דרך ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוך כל אחד ואחד. וזהו לכאורה מה שכתבו הראשונים שהיה במשכן בנסתר מה שהיה בהר סיני בגלוי. והבן היטב.

הנה יש עניינים של השראת השכינה בנגלה, ויש עניינים בנסתר. וככל שהוא נגלה, היינו שגם מי שאינו בדרגה גבוהה כמושה רבינו, זוכה אליה, ולחיפך כאשר הוא בנסתר, צריך להיות זכאי במדרגה להגיע אליה. וכך היא המדה בכל דבר ודבר, שמה שבגלוי הוא אפשרי ונגיש ליותר אנשים מאשר הנסתר. וככל שהדברים יותר נסתרים, אזי מעטים יותר המזה הזוכים, וגם מאושרים יותר. והדו לימוד נפלא, כי לעולם יחפש האדם לזכות למה שמעטים הזוכים, והם לב יקח מצוות.

ויש כאן עוד התבוננות, כי אף שבעצם מעמד הר סיני לא נגמר, אבל הקשר עם מעמד הר סיני, מותנה בהדרגה של האדם, כי משה רבינו המשיך לזכות למעמד הר סיני בכל יום, ע"י המושכן, וכל ישראל לא זכו כמושה רבינו, ומכל מקום ודאי זכו מעט, לפי דרגתם. ובמצבנו כהיום הזה שאין לנו בית המקדש ומקום השראת השכינה, עדיין יש אפשרות להתקשר למעמד הר סיני, אבל זה תלוי בכל אחד ואחד לפי מה שהוא.

הנה בנהוג שבעולם ככל שהדבר יותר יקר, הוא סגור יותר, ולדוגמא כי אדם מניח בחוץ את הדברים הזולים, ואין שומר אותם בשמירה מעולה, גם אם הם שלו ואינו מפקיר אותם, אולם הדברים היקרים יותר הוא סגור בביטו, והיותר יקרים באוצרותיו, עד שמה שהכי יקר יסגור במסגר ובריה היותר חזקים שיוכל להשיג. והאדם המושכן יחפש תמיד להגיע אל סגולות המלכים והדברים הנסתרים. וכמו כן ברוחניות, ככל שהדברים יקרים יותר הם התומים יותר. עד שתורה התומה ניתנה. ואולם ידוע נדע אל נכון, שהדרגות הגבוהות של השראת השכינה הן אותם שקשה יותר להגיע אליהן. והאיש הנבון יחפש בדווקא את אותם דברים שהשגתם קשה יותר.

והדו עניין אף נכנסים למקרא, ואחד יוצא לתורה. כי האחד של התורה היא במדרגה הגבוהה של השראת השכינה. והדרגה הגבוהה הזו, היא התומה בכמה חתמות, ולא כל אדם זוכה לכך. והוא ענין אם תבקשנה ככסף. וכמוטמונים תחפשנה. וכי כיצד מבקשין כסף וכיצד מדפשיין מטמונים, רק בביקוש וחיפוש טובא.

וכמוכן שגם כלל ישראל זוכין להשראת השכינה ע"י משה רבינו, כי הם מקבלים התורה ממושה רבינו. והיינו שלא תדבק כמושה רבינו יותר קל, מאשר להיכנס למושכן, אולם במדה מסיימת, והו ממש אותו דבר, וכעין שהר סיני והמושכן היו אותו דבר, כמו"ש הרמב"ן הנ"ל, וכמו כן ע"י שאדם מתדבק בתלמידי חכמים הוא זוכה להשפעה השראת השכינה. וברור גם שאם עמלים בדברי חוץ וראשונים, זוכים לגילוי של מה שהיה אצלם נסתר, כי משה רבינו נכנס אל הקדש, וכלל ישראל מקבלים ממנו מחוץ לקדש. וכן הראשונים נכנסו לפניו לפניו, ואנו מקבלים את ההשפעה בחוץ. וכן כל אחד שנכנס פנימה הרי הוא אחר כך מוכה לאחרים שבחוץ.

בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר הורב ואומרת אזי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נוזף. ומדוע מוש בת קול יוצאת, כי עדיין ההשפעה נמשכת משם והיינו שמעמד הר סיני הוא נמשך בכוח וניתן למי שזוכה. קל גדול ולא יספ, לא פסק, ויהי' שזוכה להשראת השכינה.

"מתוך ההפיכה"

פרק צ"ח "המבחן הגדול"

סקירה ממצה:

חיים שלום נמצא במערכה לא פשוטה, הוא משחק את מחיקת הזיכרון שהייתה לו בבית החולים כעובדה מתמשכת לטענתו אין לו מושג מה עבר עלי במשך למעלה מעשר השנים האחרונות, הוא מודע רק לשם חיים שלום פינקלשטיין הוא בחור שהתחנך בחינוך קנאי ביותר ואין סיכוי שאי פעם התגייס לצבא הישראלי, צוות החוקרים מנסים לקרקע את הסיפור לצורך זה הם משתמשים בצוות מיומן שמשחק ברגשות שלו, אחד מתעלל בו בצורה חמורה ואילו חברו עומד כל העת לצידו כדי שחיים שלום יבטח בו, חיים שלום עומד בקשיים רציניים שמנסים לערער את הסיפור שלו, אבל הוא מתמיד במשחק עד שהחוקרים כמעט מיואשים ממנו.

ישיבת מטכ"ל מכונסת בתל אביב שלא לפי התקנון.

מתח אדיר היה בפרשיה הסוערת של מולי פלד (חיים שלום) מעולם לא הובלטו חילוקי הדעות במטכ"ל כפי שאירע בפרשה זו. מרגע שנודע שמולי פלד נתפס והוא נמצא במגרש הרוסים עד למשפט שיערך בו בשל עריקתו מהצבא. לראש המטה יגאל ידן הייתה נגיעה לא פשוטה בשל החיבה שהייתה לו לבחור לא רצה שהנושא ייחחק בחופזה ככל חייל פשוט שעשה מעשה מעין זה.

לצורך זה מינס לישיבה שלא מן המניין את חברי המטכ"ל וסיפר להם על סגן מולי פלד, בחור נדיר מהמעולים שהיה לצבא, אלא שבשל נסיבות מסוימות ערק מהצבא ועתה צריכים לדון בעניין אף לדון במקרה שלו.

עמדת רוב האלופים שיוצגה על ידי האלופים: משה כרמל חגי טופלוסקי ויגאל אלון, גרסה שיש ללכת עמו בכל חומר הדין ולמצות עמו את המשפט ואף יותר מכל עריק אחר, בבחינת "יקוב הדין את ההר" למען ישמעו ויראו שאין הנחות לאיש.

אבל מספר אלופים בראשות ראש המטה יגאל ידן אלוף חיים לסקוב והאלוף משה בריל שהיו אלופים מרכזיים ביותר גרסו שאסור לאבד כוח מדהים כמוהו, ההישגים שהיו למולי פלד היו מדהימים וחבל לאבד כזה כוח.

דעת האלוף חיים לסקוב הייתה שצריכים לבוא עם הצעה מפתה למולי, הם יהיו מוכנים לסלוח לו למעידה אם היא תהיה חד פעמית, הם יציעו לו לשנות זהות ולהעביר אותו למחנה בצפון, כדי שיוכל לתרום את חלקו בבניית צה"ל.

"אי אפשר לדון את מולי כעריק רגיל, הייתה טענתו, כולנו יודעים עד כמה היה פטריוט לצבא, אבל קרו נסיבות מצערות מאד, הלבשו עליו עלילה שפילה שגרמה להתערערות רוחו, אני לא יודע מי ממכם היה עומד במצב נפשי קשה כפי שהוא עמד בכך, ק' שלא מן החכמה לבקר אותו, החכמה היא להיכנס לנעליים שלו ומשם לשפוט אותו, יש אפילו מובאה כזו אני זוכר משהו מגרסה הינקות "אל תדון את האדם עד שתגיע למקומו" לכן אני לא רוצה לדון את המקרה הזה כעריקה אלא כתקרית מצערת. אם ניתן לו גיבוי, תשוב אליו הרוח הפטריוטית והוא יגיע רחוק מאד".

הרוח הייתה סוערת וקרבת ביותר, ההדים כמעט פרצו החוצה, מעולם לא נשמעה דעה כה מוזרה, ללכת לקראת עבריין שהעז ליטוש את הצבא ולהשים את טובי החוקרים ללעג וקלס משך חודשים ארוכים, האם בשל גאונותו הגדולה יעבירו לו על הכל? אם הסיפור הזה יתגלה תהיה הבושה נוראה ומי יודע אם זה לא יעורר זעם בציבור, הייתה טענת השוללים.

אבל המצדיקים סברו שאם יעלימו את פרטיו ויבנו לו אישיות חדשה הוא ישוב ויבנה במחדש וצה"ל רק ירויח מזאת.

הדעות נטו הנה והנה, לאחר לחצים עצומים הוחלט לתת הזדמנות אחת למולי, קודם שיערך המשפט, הוא יועבר בשקט לכלא "תל מונד" [שהיה חדש מאד ועוד לא גובשו בו מסגרות קבועות] תחת אמתלה שהוא חלש מדי לאחר החקירות המתישות, שם הוא יפגוש אחד מאלופי המטה שיבוא אליו כמובן בלבוש שונה והוא יציע לו את ההצעה המפתה, אם יקבל ידונו מחדש במצב, אם ניתן לטשטש את הסיפור, במוחו הפורה של משה בריל ישנה תוכנית מיוחדת, איך ליצור "יש מאין" ולעשות את ה"יש אין".

קודם שיצאה ההצעה לאור, ערכו בירור מה המצב עם החקירה שמתנהלת לה באינטנסיביות, כדי לדעת עד כמה רלבנטית ההצעה שלהם. אך הידיעות שהגיעו מהחקירות העלו שמולי פלד ניצב בפוזיציה חדשה למדי, הוא אינו יודע כלל מי הוא, מעולם לא שמע על מולי פלד, יש לו שם אחר לחלוטין, חיים שלום פינקלשטיין בוגר אסכולה חסידית למדי, מידת זכרוננו מגיעה עד לגיל 16 מעבר לזה הוא לא יכול לספר להם מה קרה עמו.

יש ראיות קבילות שאכן עבר בלאק אוט, השאלה מה קיים במציאות. האם השתקם וכעת הוא משחק איתם בצורה מופלאה ביותר כדי להציל את עצמו, או שעדיין הוא במצב של בלאק אוט, אם אכן פני הדברים אין כלל על מה לדבר.

הוחלט שיש צורך לברר מה מצבו הנפשי, האם יש עם מי לדבר ורק אחרי כן ידונו מחדש, האם ההצעה עדיין ברת יישום.

הימים חלפו להם בזה אחר זה, בלי לדעת אם זה יום חול או קודש, כל הצעקות של חיים שלום כי הוא חייב לדעת מתי שבת כדי להתכונן לה, נתקלו בקיר אטום.

"מה חזרת בתשובה? עד כמה שאנו יודעים, לא היית כזה צדיק בתקופה שהייתה במחנה הצבאי, מה קרה שלפתע החלטת להיות חרדי למדי? הטיח בו קובי שאהב לצער אותו על כל צעד ושעל.

"אתם מתעללים בחסר ישע, אמרתי לכם כמה פעמים שאתם סתם ממציאים עלי עלילה שהייתי בצבא הציוני, זה נראה לי סיפור מדומיין למדי, מה לי ולחיי צבא? חונכתי באווירה אנטי ציונית לחלוטין, מי שהיה הולך לצבא היו יושבים עליו שבעה ומנתקים כל מגע עמו לעולמים, כמו משומד לחלוטין.

היה לי חבר כזה שחצה את הקוים וכך נהגו כלפיו, אני מעולם לא הרחקתי לכת, עד כמה שאני זוכר את עצמי, תמיד למדתי טוב וחויך מלימוד תורה לא עניין אותי דבר, בלילות הייתי כותב מחברות שלימות של חידושי תורה, אפשר לחפש את זה בבית אמי שתחי', תוכלו להיווכח עד כמה הייתי מוכר כעילוי בתורה שלא היה לו שום שייכות לעולם רק בלימוד, אין לכם כל בסיס למאסר ואתם עוד עתידים לתת את הדין על ק'.
למאסר ואתם עוד עתידים לתת את הדין על ק'.

"חח כרגיל הצחקת אותנו מאד, בפני מי נראה לך יציבו אותנו לדון? בבית הדין שלכם, מה תעשו אם נמצא חייבים בדן, תתלו אותנו בחוצות מאה שערים?" הצטחק קובי מהבדיחה המוצלחת.

"אני מבקש ממכם שוב, תפסיקו לענות אותי, אני מבקש ממך בקשה אלמנטרית פשוטה תנו לי את כל התאריכים היהודיים כדי שאוכל לדעת מתי היא שבת קודש" התחנן בפניהם כמעט בקול בוכים.

"מצטערים כאן אין "שטיבלאך" מספיק בילית ב'מאה שערים" עכשיו תסתגל למצב החדש, אמר לו קובי בגסות רוח, נהנה כל רגע מהסצנה המשפילה, תשמח שאנחנו לא מונעים ממך להניח תפילין, אתה יכול להתפלל מתי שבא לך, אבל אנחנו לא אומרים לך מה סדר הימים".

"אתם מתנהגים כמו ברוסיה היבסקית, קך נהגו רק במקומות של אנטישמיים מופלגים" הגיב חיים שלום בסערה על דבריו.

"מה בכלל הבעיה שלך? שאלו קובי, תספור בעצמך את הימים, אתה הרי יודע לספור יותר משבע, אז תחשוב מתי הגעת לבית המעצר, תעשה לך ווי על כל יום שעבר, תוכל לומר, היום ראשון בשב"ס בו אכלת צימרים בלבד, היום שני בשב"ס בו אכלת מרק דלוח, היום שלישי בשב"ס בו אכלת תפוחי אדמה מקולקלים, וכן הלאה, כל יום תעביר סימון, קך תדע מתי שבת, כי בשבת אין חקירות שב"ס, בבחינת "שב"ס וינפש".

"אתה לא צודק, בגלל שאני במצב רוח קשה מאד, קשה לי להחזיק ראש, כל הימים נראים לי אותו דבר, אם היית במקומי עם שלוש מפלצות שאי אפשר לדמיין שיצאו אי פעם מרחם אנוש, רק לראותם אפשר לקבל שבץ מוחי או לבבי, כבר לא היית מעלה בדל חיך על פניך לעולם, הוסף לך שכמעט כל יום אני מטורטר ויש לך נוסחה נפלאה לאבד את סדר הימים".

"קטנוני מידי לטעמי" השיב קובי בצחוק מתגלגל. הוא אהב את הפוזה של האדם הרע, שהרי בשל קך הוא מקבל את משכורתו.

"למה אתם כל קך רעים? כל אדם מותר לו לדעת באיזה יום הוא עומד, הוא לא חייב לחיות בבלבול כל הימים"

"מה משנה לך באיזה יום אתה עומד, כל זה משנה רק לאדם שחי את החיים שלו בצורה נורמלית, אבל אתה חי בעולם משלך, אתה לא יודע בדיוק מי אתה, החיים שלך נמחקו לפני 14 שנים, אם קך מה זה משנה איפה אתה כעת ארוח? לעג אותו רשע למשבתו.

"קובי למה אתה מתעלל בחסר ישע?" הצטעק מיכי החוקר הטוב, פורס רשת הגנה על אפרוחו. הוא ליטף את ידו של חיים שלום כדי להראות לו שהוא עמו לכל אורך החזית.

המשחקים הללו הדו היפכיים שברו את לבו, הם כל קך דו פרצופיים וזה משגע אותו יותר מכל, הוא כבר לא ידע מה יותר טוב בשבילו, הצלפות של קובי שמחזקות את הרוח הלוחמנית שלו, או הרוח הגבית של מיכי שנועדה לקנות את לבו ולהרוס לו את כל התוכנית.

זה היה חלק מתהליך פסיכולוגי ארוך שנועד להתיש את כוחו כדי שיוכלו להגיע עמו לעסקת טיעון, אבל חיים שלום לא נשבר מקך, הוא ידע כי רק בדרך שבחר יקל עליו להתמודד עם המשפט, ברגע שיראו כולם שהוא אינו שפיט יעזבו אותו לאנחות, עליו להתמיד במשחק עוד מספר חודשים עד שיתיש את אויביו.

הוא לא ידע שהצד השני אינו בטלן כל קך, הם מכינים לו הפתעה ממש לא נעימה.

באחד הימים הזמן חיים שלום לחקירה, שעה אחרי שהוחזר מחדר החקירות, חיים שלום היה מותש וסחוט לחלוטין, מה יום מיומיים? לא די לך בחקירה שערכתם קודם?

אבל אין לו עם מי להתווכח.

"לא אתה תקבע לנו את הסדר" הצטחקו באכזריות.

הם ערמומיים ומלאים באנרגיות אין סופיות, מערכת הכוחות לא שקולה, הדבר היחיד שעומד לו הוא כוח ההתמדה והדבקות בגרסה אחת בלי לסטות ממנה ימין ושמאל, אבל הם הכינו את עצמם גם לזה.

הוא מגיע סחוט ועייף כשכל גופו משווע לשעת שינה, חוקר חדש ישב בחדרו, הוא הציג את עצמו בשם יניב ורמז לו לשבת, חיים שלום מתיישב בעייפות, מחכה לשמוע מהם מה רוצים שוב ממנו. החוקר משחק עם סיגר עבה, לפתע הוא שואל אותו אם ירצה לעשן סיגר?

השאלה בלבנה אותו לחלוטין, מה קורה עמהם, מאימתי הם נדיבים כל קך?

החוקר לא מחכה לתשובה חיובית, הוא מושיט לו סיגר ומדליק אותה עם עץ שהדליק מנר שעומד לא הרחק ממנו.

חיים שלום חשש לקחת את המתנה שמא תחייב אותו, הוא מפחד מהשוחד שלהם מאד. החוקר לא נעלב, הוא לקח את הסיגר ועישן אותה בעצמו.

"אתה לא יודע מה הפסדת, התגרה בחיים שלום, אבל רצונו של אדם זהו כבוד"

תוך כדי שהוא מעלה טבעות עשן בזו אחר זו, נפתחה הדלת ולחדר נכנס מומי בר הזקיף ממחנה יונה.

לבו של חיים שלום צנח בקרבו, הוא ידע היטב את משמעות מעשיהם. אלמלי הכן את עצמו להפתעות מהסוג הזה, לא היה עומד בגודל ההפתעה, בשל ההכנות הרבות שעשה לקטעים שכאלו הגיב באדישות, כאלו מומי הוא עוד חוקר שהגיע לחקור אותו, פניו היו חתומות ולא הסגירו דבר.

הוא הבחין היטב איך החוקים בוחנים את פניו ואת מבט עיניו, הם כנראה ציפו לראות איזה אות הפתעה על פניו, אבל חיים שלום שיחק את האדיש בצורה מוצלחת ביותר, הם לא הצליחו להבחין בשום אות חיצוני. עיניו החדות הרגישו כי הם מוכי אכזבה.

אבל החוקרים לא מראים לו כי הם מופתעים מאדישותו, הם החליטו להמשיך במערכה, הכל הולך לפי התוכנית, גם על כך הם חשבו, הם לא פנו אליו בשמו הרשמי חיים שלום, אלא בשם מולי פלד.

"סגן מולי היקר, תראה מי בא לבקר אותך? חברך מהמחנה מומי בר, הוא הגיש בקשה לבקר את החבר הכי טוב שלו ממחנה יונה, אנו מקווים שאתה שמח שהחברים לא שוכחים אותך, באמת זה משהו מיוחד במינו".

חיים שלום ידע שעליו לשחק את המשחק עד הסוף, אם לא כן הוא אבוד, אסור שיהיה בקיע קטן בסיפור שלו ואפילו כדי חריר הצצה, הזיכרון שלו כעת במצב של נסיגה, הוא לא מזהה אחד מהתקופה האבודה.

"מצטער אני לא מכיר את האדם הזה, מעולם לא פגשתי אותו, ודאי שלא פגשתי אותו בשכונת מאה שערים, הוא לא מתאים לשכונה" הצהיר באדישות מוחלטת, הוא החליט לא להגיב לכך שקראו לו מולי, כך יראה אדיש אמיתי.

מומי בר חש פגוע מאוד. הוא לא ידע שהביאו אותו למבחן, סבור היה שבאמת אישרו לו פגישה עם מולי חברו, במפגש שהיה במחנה "שנלר" לא סיפרו לו שהוא עומד להיות "טסטר" [בוחן] הוא גם לא ידע כי מולי חיים שלום איבד את זיכרונו, המטרה הייתה לעשות את הפגישה בצורה הטבעית ביותר, כך מומי יהיה מופתע באמת ויוכל להפעיל לחצים אמיתיים על חברו שמתעלם ממנו.

"מולי מה המשחק הזה? אתה לא מכיר אותי?! אני הרי מומי בר הזקיף הנצחי של מחנה יונה, אם תרצה עוד סימן, לשעבר הייתי קרוי בשם שלמה ברג, הכרת אותי היטב מהמחנה וגם בעבר של מאה שערים, זה לא יפה כך להתנהג אלי".

החוקרים מסתכלים היטב איך תהיה התגובה הנגדית.

"לא מכיר אותך בכלל, במאה שערים הכרתי רק בחורים עם התלבושת הירושלמית ולא חיילים".

"מולי חיים שלום, מה אתה מציג, על מי אתה מנסה לעבוד?! אתה זוכר אותי היטב, כמעט תמיד ישבתי לידך בחדר האוכל לא אחת הגנתי עלך מיואב מרמורשטיין שהיה עושה ממך לעג וקלס כי שמרת בהתחלה על כל מיני הנהגות מהבית. אחרי כן זרמת עם כולם, כך עלית במעלות הקצונה.

היית החבר הטוב ביותר של סגן אלוף אורי הר מלך, אתה זוכר היטב את ההצלחה שלך הגדולה במחנה, עלית כמטאור בדרגות עד שהיית בטוח שתהיה הרמטכ"ל.

נזכיר לך עוד קטע שודאי לא תשכח, היית מאורס ללינור האחות של סגן אלוף אורי הר מלך יותר מחמש שנים, האם שכחת את זה? לא יתכן לשכוח כזו תקופה.

תדע לך שהיא מתחרטת מאד על עזיבת השידוך, לפתע התגנבו שמועות חדשות שמבהירות יותר כי בנגי נרצח על ידי בני עוולה ולא על ידך, סיפור שלם אירע שמבהיר את המצב, היא מאד מתחרטת על מה שעשתה, שמעתי שאמרה לאיזו חברה שאם הייתה יכולה לחפש אותך ולהחזיר את השידוך לקדמותו הייתה עושה זאת בנפש חפצה, אם תרצה אעביר לה מסר ממך והיא תבוא לבקר אותך כאן, אולי השידוך יחזור זה יחזיר לך את שמחת החיים שאבדה לך".

"מצטער מאוד, אני לא מכיר אותך" הגיב חיים שלום, אבל המעטה כבר לא היה קשוח כמקודם, היה סדק קל.

"טוב מומי מצטערים, כרגע אין מה לעשות, לבחור יש בעיות כבדות עם זיכרון, הוא איבד את הכרתו ושכח בבית החולים ביקור חולים כמה שבועות, יש מקום לחשש שהוא איבד חלק מהזיכרון, אנו מקווים שבקרוב הזיכרון ישוב אליו, או אז הוא יהנה יותר מהביקור.

החוקרים ישבו לאחר מיכן עם אחד מטובי הפסיכולוגים הצבאיים, הם עשו מספר הקלטות והביאו את מיטב הרשמים שלהם מהביקור, המטרה הייתה לבחון את המפגש הראשון שהיה עם מומי בר, האם יכולים להוציא מסקנות לגבי העתיד.

"מה אתה אומר? הוא משחק אותה טוב, או שבאמת יש לו אובדן זיכרון? לי נראה שהוא משחק אותה חזק מאד, הרגשתי אצלו יותר משמץ הפתעה כשסיפר לו על תפיסת מיסטר איקס וכי החשד נופל עליו ולא על מולי פלד. צריכים אמנם טביעות עין חדה אבל אני הרגשתי בכך" טען יניב.

